

TÜRKİYE'DE İLETİŞİM EĞİTİMİ: ELLİ YILLIK BİR GEÇMİŞİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Prof. Dr. Oya Tokgöz**

Prof. Dr. Oya Tokgöz: Sayın Prof. Dr. Suat Gezgin'e tebliğimle bağlantılı yaptığı konuşması için teşekkür ediyorum.

I- Çalışmanın Yöntemi

Türkiye'de üniversite düzeyinde verilen iletişim eğitiminin artık yarım yüzyılı arkasında bıraktığını, hatta aştığını söylemek hiç de yanlış bir görüş değil. Arkasından ise, insanın dile kolay, sahiden bu kadar yıl geçti mi? diye sormak içinden geliyor. Bu eğitimde, Türkiye'de en eski devlet üniversiteleri olan İstanbul ve Ankara Üniversitelerinin rollerinin bulunması ise, işin önemini artırıyor. Bununla birlikte, Türkiye'de üniversite düzeyinde gazetecilik eğitiminin başladığı 1950 yılını milat kabul ederek, iletişim eğitiminin başladığı 1965 yılını 1950 tarihine eklemeyerek, üniversite düzeyinde gazetecilik/iletişim eğitiminin neden, niçin, nasıl başladığını, günümüzde nerede bulunduğunu çok yönlü olarak tartışmak gerekiyor.

Aslında, üniversite düzeyinde verilen eğitimin Türkiye'de iki farklı kentteki üniversitede farklı yıllarda başlaması, aynı zamanda bu kuruluşların verdikleri eğitim yönünden hem kullandıkları bakış açısını hem de konumlarını belirliyor. 1950'de İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü "gazetecilik eğitimi", 1965'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek okulu "iletişim eğitimi" vermek üzere kapılarını eğitime açıyorlar. İstanbul Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi farklı bakış açılarından bakarak eğitim yapsalar bile, eğitime yaptıkları katkıların ne ölçüde büyük olduğunu yadsımamak gerekiyor. Günümüze baktığımızda ise, geçmişi gözardı etmeden değerlendirme yapmak, nereden nereye geldiğini görebilmek için gerçekten çok önemli.

Dünyada çağdaş anlamda iletişim/gazetecilik eğitimi 1908 yılında ABD'de Missouri Üniversitesi'nde kurulan gazetecilik okulunda ilk kez başlıyor. XX. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ABD'de profesyonel düzeyde eğitim veren gazetecilik okulu sayısı 100'e ulaşıyor. 1970-1990 yılları arasında ABD'de iletişim mezunlarının sayısının % 35 oranında artış gösterdiği biliniyor (Mutlu, 1994:165, Mutlu, 2000:245). Türkiye'de hiç olmazsa gazetecilik eğitiminin 1950 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsünde başlayabilmesinin önemini ise, dikkatten uzak tutmamak gerekiyor. İstanbul Üniversitesi ile Ankara Üniversitesinin ardından gelen girişimler, bu eğitime farklı boyutlar getiriyor.

Günümüzde Türkiye'de ülke genelinde batıdan doğuya, kuzeyden güneye yirmiyi aşkın üniversitede iletişim eğitimi veriliyor. Ayrıca, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde iletişim eğitimi veren üniversiteler bulunuyor. İletişim eğitimi devlet üniversitelerinde, vakıf üniversitelerinde verildiği gibi, özel eğitim kurumlarında da iletişim eğitimi yapılıyor. Özellikle, iletişim eğitimi veren kuruluşların 1990'ların son yıllarından itibaren sayısı devamlı olarak artış gösteriyor. İstanbul, devlet/vakıf üniversitesi içinde en çok iletişim fakültesine sahip kent olarak başı çekiyor. Sayının artıp artmayacağı yönünde bir kestirim yapmak gerçekten güç.

Türkiye'de başlangıçta iki üniversitede yapılan eğitim, 1970'li yıllarda beşe çıkarken, bugünkü Ankara, İstanbul, Marmara, Ege ve Gazi Üniversiteleri İletişim Fakültelerinin temelleri atılıyor. 1975 yılından itibaren Eskişehir'de başlayan yeni bir oluşum, bugünkü Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesinin kurulmasına ön ayak oluyor. 1982 yılında yürürlüğe giren YÖK Yasası ile birlikte Ankara, İstanbul, Marmara, Ege ve Gazi Üniversiteleri Basın Yayın Yüksek Okulları adı altında bu üniversitelerin rektörlüklerine bağlanarak, "tektip" eğitime yöneliyor.

1992 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce çıkarılan 3837 sayılı yasa ile adigeçen Basın-Yayın Yüksek Okulları İletişim Fakültelerine dönüşürken, Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi ile Konya'da Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi kuruluyor. 1990'lı yılların

içinde pek çok devlet ve vakıf üniversitelerinde iletişim fakültelerinin kurulmasıyla birlikte, bugünkü konuma ulaşıyor. Ayrıca, üniversite dışında iletişim eğitimi veren çeşitli özel kuruluşların yaşama geçirildiği görülüyor.

Yukarıda yapılan kısa tarihsel değerlendirme ışığında ise şu sorular akla geliyor. Türkiye’de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde iletişim eğitiminin bu ölçüde yaygınlık kazanmasının ardında ne yatıyor? Bu kadar çok sayıda iletişim fakültesine gerek var mı? Üniversite düzeyinde iletişim eğitimi veren kurumlar dışında iletişim eğitim yapan kuruluşlar neden, niçin kuruluyorlar? Bu gibi sorulara ve benzerlerine hemen yanıt verebilmek pek kolay değil. Bir kere bu konuda ulaşılabilen yazılı kaynaklar çok sınırlı. Kaynak bulunsa bile, içinde barındırdığı bilgiler yeterli değil. Bulunan bilgiler konuya farklı açılardan yaklaştığı için, denetimi ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. İncelenen dönem yarım yüzyılı aştığı için, sözlü tarih çalışması yapmak haylice zor ama yapılmıyor da değil.

Türkiye’de gazetecilik/iletişim eğitimi üzerinde çalışma yapabilmek için çıkış noktası bulmanın zorluğu ise ortada. Bir çıkış noktası, Türkiye’de genelde eğitim, özelde iletişim eğitimi bakımından konuya yaklaşmanın olabirliğini tartışmak. Bu yaklaşım işi kolaylaştıracağına zorlaştırıyor. İkinci çıkış noktası ise gazetecilik/iletişim eğitimi üzerinde yoğunlaşmak. Bu yaklaşım ise, hiç olmazsa çalışma konusunu belirlemek ve sınırlamak bakımından işe yarıyor. Konu gazetecilik eğitimi/iletişim eğitimi şeklinde sınırlandırıldığında yapılacak iş çalışmanın amacını belirlemekte düğümlepip kalıyor.

Çalışmanın amacını öz ve açık seçik olarak ortaya koymak, çerçevesini çizmek yapılacak bütün değerlendirmelerin kolaylıkla ve tutarlı olarak gerçekleştirilebileceği yönündeki umutları artırmıyor değil. Bu noktada, Türkiye’de gazetecilik/iletişim eğitiminin 1950’den sonra geçirdiği evreler şeklinde çalışmanın çerçevesini belirlemek anlamlı görünüyor. Çalışmanın amacını, Türkiye’de gazetecilik/iletişim eğitime yönelmesinin ardında yatan nedenleri betimlemek şeklinde özetlemek gerekiyor. Bununla birlikte, çalışmada varsayımlar yerine ön kabuller kullanmak, yapılacak değerlendirmelerin analitik bir çerçeve içinde gerçekleşebilmesi bakımından en uygun bir yol gibi geliyor. Bu bağlamda ise, ön kabulleri iki farklı düzeyden ele alarak vurgulamak tutarlı oluyor.

Birinci düzeyde yer alan ön kabuller verilen gazetecilik/iletişim eğitiminin salt kendisi ile ilgiliyken, ikinci düzeyde yer alan ön kabullerin gazetecilik/iletişim eğitimi verenlerin eğitimiyle bağlantılı olduğunu söylemek gerekiyor. Daha öz bir deyişle, kullanılan ön kabuller Türkiye’de iki tip insanın-eğitilen ve eğitenin eğitimi üzerinde yoğunlaşıyor. Doğal olarak ön kabuller çalışmanın amacı ile bağlantılı olduğu gibi, aynı zamanda çalışma konusunun çerçevesini çiziyor. Birinci düzeyde yer alan ön kabulleri şöyle sıralamak olası:

1- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü’nün gazetecilik eğitimi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu’nun sosyal bilimler ağırlıklı iletişim eğitimi vermek üzere kurulmaları, her iki tür eğitimin başlamasından itibaren mesleki eğitim mi yoksa iletişim eğitimi mi önemlidir sorularının kafaları karıştırmasına neden olmaktadır. Bu ön kabul sektörde alaylı/mektepli olgusu ile birlikte değerlendirildiğinde ise, medyada profesyonellik ile iletişim eğitimi arasında her nedense yıldızların barışmadığı açıkça görülebilmektedir. Ayrıca, hala “nasıl bir eğitim iyi iletişim eğitimidir?” sorusunun sorulması bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

2- İletişim eğitimi günümüzde pek çok üniversitede verilse bile, bu eğitimi görmüş olmanın medya sektörü içinde çalışma koşullarının düzenlenmesi, insan kaynaklarının etkin ve yetkin bir biçimde kullanılması bakımından belirleyicilik özelliği bulunmamaktadır. İletişim fakültelerinden mezun olanlar, son yıllarda medya sektöründe tekelleşmenin artması nedeniyle, sermaye/medya/teknoloji ilişkileri bağlamında sektörde çalışabilme yönünden pazarlık gücünü kullanamadıkları gibi, çoğu kez mağdur duruma düşmektedirler.

3- Medya sektöründe teknolojiye yatırım yapılırken, teknoloji kullanabilen iletişim eğitimi görmüş insan gücü (fikir işçileri) üzerinde (nitelikli kişileri işe alma, hizmet-içi eğitim yapılması ödüllendirme ve benzeri) hiç yatırım yapılmamaktadır. Son 30 yıldır teknolojiye yatırım, insan gücüne yatırıma göre sektörece hep tercih edilmektedir.

İkinci düzeyde birinci düzeyi destekleyen ve tamamlayan iki ön kabul yer almaktadır:

1- Türkiye’de gazetecilik/iletişim eğitiminin 50 yılı aşan bir geçmişi olsa bile, iletişim fakültelerinde iletişim eğitimi verenler yeterli sayıda değildir. Bu eğitimi görenlerin niteliği kadar, eğitimi verenlerin niceliği tartışmaya açık durumdadır. Doğru söylemek gerekirse, Türkiye’de iletişim eğitimi verebilen kadrolar hala çok sınırlıdır.

2- Disiplinlerarası bir eğitim olan iletişim eğitiminin rolü Türkiye’de devamlı olarak tartışılır olduğundan, bu bağlamda iletişim eğitimi veren kadroların tartışmayı kendi aralarında da sürdürdükleri görülmektedir. İletişim eğitiminin özüne önem verenler iletişim bilimi, iletişim uygulamalarını isteyenler uygulamalı iletişim üzerinde ısrarcı davranmaktadırlar.

Bu noktada, sıralanan ön kabullere göre belki şu soruları sormak anlamlı olmaktadır. Neden medya sektörü gazetecilik/iletişim eğitime tepki vermektedir? Neden iletişim eğitimi görme medya sektöründen beğeni toplamamaktadır? Neden medya sektörü gazetecilik/iletişim eğitimini “denetlemeyi” istemektedir? Mevcut eğitim kadrosu medya sektörüne yeteri ölçüde tepki verebilmekte midir? Bu sorulara yanıt bulabilmenin haylice sorunlu olduğu kadar, zor ve çetrefil olduğu açıktır. Bu nedenle, kuşbakışı olarak medya sektörü ve iletişim eğitimi açısından ülkenin genel görünümüne bakmakta yarar bulunmaktadır.

Ülkenin günümüzde genel görünümüne bakıldığında, ne iletişim eğitiminin kendisinin ne de iletişim eğitimi verenlerin konumu bakımından durumun pek parlak olmadığını söylemek hatalı değildir. Medya sektörü gazetecilik/iletişim eğitimi verilmesinde istekli olmakla birlikte, iletişim eğitimi almış olmayı makbul saymamakta, iletişim mezunlarını işe almakta zorluk çıkarmaktadır. Hala net bir biçimde sektörün istediği iletişimci profilini tanımladığını söylemek zordur. Sektör iletişim eğitimini kendince denetim altında tutmak isteğinde olmakla birlikte, eğitimin üniversite düzeyinde olmasından dolayı bu isteğini, pek yerine getiremediğini söylemek ise hatalı değildir.

Yalnız şu var ki, Türkiye’de 1950 yılında başlayan üniversite düzeyindeki gazetecilik/iletişim eğitimi bakımından, bu alanda eğitim görmek isteyen öğrenci sayısının devamlı olarak artış gösterdiği açıktır. Pek çok öğrenci bu alanda eğitim görebilmek için can atmaktadır. Son yıllarda gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinde iletişim fakültesi veya bölümleri açılması özel iletişim eğitimi veren kuruluşların kurulması bu durumun açık kanıtıdır denilebilir. Özellikle 1990’lı yılların sonlarından itibaren yeni açılan devlet veya vakıf üniversitelerinde her yıl okuyan öğrenci sayısı –artık binlerle– bu sayı yıllara göre değiştiğinden, kesin sayı vermek güç olmakla birlikte ifade edilmektedir. Ayrıca, aynı şekilde her yıl mezun olan öğrenci sayısının da giderek artış gösterdiği ortadadır. Mevcut bulunan devlet ve vakıf üniversitelerindeki iletişim eğitimi veren kadroların niteliği ve niceliği ise, tartışma götürür durumdadır. İletişim eğitimi veren kadroların sınırlı ve sayıca az olmalarından ötürü, medya sektörüne karşı görüş geliştirme bakımından fazla tepki gösterebildiklerini söylemek zordur. Geliştirebilirler bile, seslerini duyurmakta, bir bütün halinde hareket etmekte zorlanmaktadırlar.

Hele hele Türkiye’de genelde eğitim özelde iletişim eğitimi yönünden hükümetlerin doğru ve gerçekçi politikalarının olduğu hiç söylenemez. İletişim eğitimi ile iletişim eğitimi görmüş olanların istihdamı yönünde politikaların geliştirilmesine hükümetler fazla dikkat göstermemektedirler. İşte asıl çelişki burada başlamaktadır denilebilir. İletişim eğitimi verenlerin –büyük çoğunluk denilebilir– iletişimin özünün eğitimini vermek istemeleri yanında, medya sektörünün başat olarak maddi çıkarlar tarafından belirlenen piyasa gereksinmelerine göre, iletişim fakültelerinde adam yetiştirilmesini istemesi, günümüz Türkiye’sinde iletişim alanında çok yönlü bir parçalanmışlık yaratmaktadır. Ülkede medyada tekelleşmenin artmasıyla birlikte, 1990’lı yılların başından beri giderek artan ölçüde görülen çok yönlü parçalanmışlık ise, iletişim eğitimi ile medya sektörü arasındaki ilişkilerin pek tatlı bir biçimde yürümemesini beraberinde getirmektedir.

Önkabulleri dikkate alarak, ülkedeki genel görünümü değerlendirme ancak durum tespiti yapmaya yaramaktadır. Ülkede iletişim fakültelerinin sayısının giderek artması, sayının artmasının

ardında yatan nedenler ile bu kadar çok sayıda iletişim fakültesine gerek var mı sorusuna yanıt bulabilmek bakımından ise tarihsel gelişim içinde “neler yapıldı, yapılamadı” üzerinde irdeleme ve değerlendirme yapmaktan geçmektedir. “Neler yapıldı, yapılmadı” üzerinde irdeleme ve değerlendirme yapabilmek için tarihsel perspektiften bakarak, bazı değişkenleri devreye sokmak, değişkenler arasındaki ilişkilere bakmak gerekmektedir. Bu nedenle iletişim eğitimini bağımsız değişken olarak ele almak, sermaye, medya, teknoloji ve uygulanan politikalar gibi değişkenleri bağımlı değişken olarak değerlendirmek anlamlı olmaktadır. Gazetecilik eğitimi, iletişim eğitimi yanında denetim değişkeni olarak kullanmakta zaman zaman gerekmektedir. Ancak bu şekilde, Türkiye’de iletişim eğitiminin yarım yüzyıllık geçmişi hakkında görüş sahibi olunabilmesi yönünde sağlam adımlar atılabileceğini söylemek mümkün olabilmektedir.

II- Türkiye’de İletişim Eğitiminin Tarihsel Çerçevesi

2.1. İlk Özel Gazetecilik Okulu

Türkiye’de gazetecilik eğitimi ile ilgili fikirler Gazeteci Ahmet Rasim tarafından ortaya atılmış, fakat Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda gazetecilik eğitimi bakımından Osmanlıdan bir miras devralınmamıştı (Topuz, 1973:115). 1931’de çıkarılan Cumhuriyet döneminin ilk Basın Yasası gazetecilik yapanların ve özellikle sorumlu konumda olanların eğitimiyle ilgili bazı koşulları yerine getirmeleri konusunda birikimlere sahipti. Bu yasanın ilgili hükmü 1933’de kaldırılınca, çalışmalar da durdu (Alemdar, 1981:2-3).

Türkiye’de ilk özel gazetecilik okulu 1948’de Müderris Fehmi Yahya tarafından açıldı. “İstanbul Özel Gazetecilik Okulu” üniversite düzeyinde bir eğitim kurumu olmamakla birlikte, Türkiye’de açılan ilk özel gazetecilik okulu olması bakımından tarihsel bir önem taşımaktaydı. Matbuat alemine ve iş hayatına hazırlıklı eleman yetiştiren bir müessese olarak açılan okul, biri ortaokul üzerine 3 yıllık diğeri ise lise üzerine bir yıllık eğitim veren iki devreden oluşuyordu. Okulun eğitimine 1963 yılında ara verildi (İnuğur, 1988:155-157).

2.2. Gazetecilik/İletişim Eğitiminde Üniversitelerin Rolü ve Katkıları

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu’nun kurulmasındaki girişimlerin Türkiye’de diğer pek çok girişimde olduğu gibi, özerk üniversitelerden gelmiş olmasını ise, gerçekten dikkate değer olarak kabul etmek gerekir. Her iki üniversitenin bu girişimlerini, gazeteciler cemiyetleri istese bile, ancak II. Dünya Savaşı’ndan sonra çok partili yaşama geçilmesiyle birlikte bu girişimlerin gerçekleşebilmesinin üzerinde önemle durulması gereken bir nokta olarak ele alınmalıdır.

Toplumdaki değişmeler ile birlikte çeşitli sosyal görüşlerin ağırlık kazandığı, demokratikleşmenin hızlandığı, endüstrileşmenin arttığı II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, Türkiye’de basında bir hareketlilik gözlenmeye başladı denilebilir. Sedat Simavi’nin sahibi olduğu Hürriyet’in 1948’de, Ali Naci Karacan’ın sahibi olduğu Milliyet’in 1950’de yayın yaşamına başlamalarını, Türk basınında önemli bir değişimin başlangıcını simgeler nitelikte olarak kabul etmek gerekir. Bu hareketlilik çerçevesinde, gazetecilik merkezi olan İstanbul’da “mücadele gazeteciliği” yerine “haber ve fotoğraf ağırlıklı” bir gazeteciliğe yönelme ile, gazeteciliğin isteklerini gündeme taşımakta geç kalınmadığını söylemek yanlış değildir (Faik, 2001: 1. ve 2. cilt).

O zamana kadar daha çok “alaylı” yoldan yetişmiş olan gazeteciler ile artık yetinilmeyeceği üzerinde durulmaya başlanırken, değişime giren gazetecilik anlayışı ile birlikte eğitim görmüş gazetecilerin yetiştirilmesi üzerinde konuşulmuştur. 1938 yılında kurulan Türk Basın Birliği 1946 yılında feshedilirken, aynı yıl içinde çeşitli illerde gazeteciler cemiyetleri kurulmaya başlanmıştır. İşte bu gazeteciler cemiyetleridir ki, Türkiye’de üniversite düzeyinde gazetecilik/iletişim eğitimi verilmesine ön ayak olmuşlardır (Abadan-Unat, 1972: 70-76).

Türkiye’de gazetecilik/iletişim eğitiminin başlamasında sırasıyla İstanbul ve Ankara Gazeteciler Cemiyetlerinin büyük rolü olduğunu söylemek gerekir. İstanbul ve Ankara Gazeteciler Cemiyetlerinin “eğitilmiş gazeteci” yönündeki girişimlerini, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri gazetecilik/iletişim eğitimi üzerinde eğitim programları başlatarak gerçeğe dönüştürmüşlerdir. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul Üniversitesi’yle birlikte, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü’nün hayata geçmesini sağlarken, o zamanki Cemiyet Başkanları olan Cihat Baban ve Sedat Simavi’nin bu konuda gösterdikleri çabalar gerçekten çok büyüktür. Aynı şekilde, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu’nun kurulmasında Ankara Üniversitesi’nin, Ankara Gazeteciler Cemiyeti’nin, Ankara Gazeteciler Sendikasının, Anadolu Ajansı’nın rolü bulunmaktadır.

2.3. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü’nün Kurulması

İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü’nün kurulabilmesi için, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne gazeteciliğin bir “bilim dalı” olarak geliştirilmesi için baş vururken şu gerekçeyi ileri sürmekteydi:

“Partiler arasındaki mücadelelerde efkâr-ı umumiyenin hazırlanmasında ve halk efkârı tarafından gazetelerin tesir altında bırakılmaları hadisesinde, gazetecinin şahsi kanaatlerini ortaya atabilmesi için kendisinin bilgili, ruhunda memleket muhabbeti ile birleşmiş bir hak duygusu taşıması lazımdır. Gazeteciliğe merak edecek namzetler için umumi malumatı arttıracak, hak duygusunu telkin edecek, ona iktisadi, hukuki ve içtimai malumat verecek müessese ancak bir Gazetecilik Enstitüsü olabilir” (Tuna, 1960:7’den aktaran Abadan-Unat, 1972:68).

Gerçekten, İstanbul Üniversitesi böyle bir girişimi başlatmak için yerli ve yabancı pek çok bilim adamının görüşlerini almış, uzun incelemelerde bulunmuştur. 17, 24 Kasım 1949 tarihli İstanbul Üniversitesi Senatosu kararları gereği olarak, İktisat Fakültesi’nde bir gazetecilik enstitüsü kurulmuştur (Abadan-Unat, 1972:68). 1950 yılı güz döneminde Gazetecilik Enstitüsü’ne iki yıllık eğitim için öğrenci alınmıştır. Gazetecilik Enstitüsü’ne hem lise mezunları arasından hem de Enstitü Yönetmeliğinin geçici maddesi gereği olarak iki yıl fiilen gazetecilik yapmış olanların öğrenim durumlarına bakılmaksızın öğrenci olarak kabul edilmesi, ilk yıllarda öğrenci sayısını kabartmıştır. Enstitüde İktisat Fakültesi öğretim üyeleri yanında tanınmış gazeteciler de ders vermiştir.¹

Gazetecilik Enstitüsünde eğitim süresinin kısalığı nedeniyle Öğrenci Derneği 1960’da eğitimin üç yıla çıkarılması için istekte bulunmuştur. 1960’da Enstitüde üç yıllık eğitime yönelinmekle birlikte, var olan çeşitli sorunlar durulmamıştır. Eğitim süresi daha sonraları dört yıla çıkarılarak Enstitünün adı İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Halkla İlişkiler Yüksek Okuluna çevrilmiştir. 1982’de YÖK Yasası ile birlikte İstanbul Üniversitesi Röktörlüğüne bağlanarak, adı İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu şeklinde değiştirilmiştir.

2.4. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu

İstanbul Üniversitesi’ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü’nün basını “dar” anlamda ele alması, bilimsel araştırmaları sadece yazılı basına hasretmesi ile, kitle iletişim araçlarının tümünü kucaklayacak şekilde eğitim veren bir eğitim kurumuna karşı duyulan istekler artış göstermeye başlamıştır. Bu isteklerin karşılanabilmesi ise, toplumsal gelişmenin “iletişim, tanıma ve etkileşim” ile birlikte gerçekleşebileceği bilinciyle, 1960 sonrası lisans düzeyinde yeni bir yüksek okulun kurulmasını gündeme getiren ise Ankara Gazeteciler Cemiyeti olmuştur.

Şubat 1962’de Ankara Gazeteciler Cemiyeti basın mensuplarının mesleki alanda yetişmelerini geliştirmek için, Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ne bir fakülte veya bölüm kurulması istemiyle başvurmuştur. Konuyu incelemekle görevlendirilen ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi, Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Teşkilatına başvurarak Ankara Gazeteciler Cemiyeti’nin getirdiği istek için yardım talebinde bulunmuştur. Birleşmiş Milletler Yardım Teşkilatı projeyi, UNESCO Haberleşme

Bölümüne havale ederek, UNESCO’da görevli Dr. Hıfzı Topuz’u yerinde inceleme yapmak üzere Türkiye’ye yollamıştır.

Yapılan incelemeler sonucu ODTÜ’nün henüz kuruluş aşamasında olması, eğitim dilinin İngilizce olması nedeniyle kurulacak okulun amaçlarını gerçekleştiremeyeceği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine, iletişim alanında eğitim verecek bir okul kurulması hakkındaki istek, dönemin Ankara Üniversitesi Rektörü ve UNESCO Milli Komitesi Başkan Vekili olan Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin’in de devreye girmesiyle Dr. Hıfzı Topuz tarafından Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ne iletilmiştir. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı olan Prof. Bedri Gürsoy’un çağrısına uyan Siyasal Bilgiler Fakültesi Profesörler Kurulu 20 Haziran 1962’de “Haberleşme Enstitüsünün” kurulmasını ilke olarak kabul etmiştir.

Aynı gün, karar Basın-Yayın Turizm Bakanı Celal Tevfik Karasapan, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Bedri Gürsoy, Anadolu Ajansı Genel Müdürü Nail Mutlugil, Ankara Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Metin Toker ve Ankara Gazeteciler Sendikası Başkanı Beyhan Cenkçi imzasıyla yayınlanan bir bildiri ile kamuoyuna duyurulmuştur. Bildiride özetle enstitünün/okulun dört yıl eğitim vermesi, eğitim düzeyi ve niteliklerinin üniversite düzeyinde olması yer aldığı gibi, okula alınacak öğrenci seçiminde izlenecek yöntem, eğitim/öğretim biçimi, staj olanakları üzerinde durulmaktaydı.

Bildiride açıkça ifade edilmesine karşın, okul 1963’de açılmamıştır. Ankara Üniversitesi Senatosu’nunda isteği ile, okulun kuruluşu ile ilgili sorunların UNESCO Genel Merkezinden gönderilecek bir uzman tarafından incelenmesi gündeme gelmiştir. Brüksel Üniversitesi Gazetecilik Profesörü ve Toplu Yayın Teknikleri Ulusal Araştırma Merkezi Müdürü Roger Clausse UNESCO tarafından görevlendirilerek, 1964 yılının Nisan-Mayıs aylarında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde çalışmalarda bulunmuştur. Kendisiyle birlikte Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden Prof. Bahri Savcı, Doç. Dr. Nermin Abadan, Doç. Dr. Bülent Daver, Doç. Dr. Mümtaz Sosyal, Doç. Dr. Şerif Mardin ve Asistan Erdoğan Güçbilmez’den kurulu bir komisyon çalışarak, Mayıs ayı sonunda bir rapor hazırlamıştır.

Raporda, Siyasal Bilgiler Fakültesi bünyesinde kurulacak okulun dar anlamda sadece gazeteciliği değil, televizyon, radyo, sinema, halkla ilişkiler kavramlarını kapsaması gerektiği, üniversite eğitimi hedeflenirken onun yanında uygulamaya da önem verilmesi ve meslek çevreleriyle ilişkilerin güçlendirilmesi gerektiği vurgulanıyordu. Clausse’un raporu ışığında Siyasal Bilgiler Fakültesi okulun kurulması için bir yönetmelik hazırladı. Okulun statüsünü belirleyen bu yönetmelik 30 Haziran 1964 gün 471/2805 sayılı karar ile Ankara Üniversitesi Senatosunca kabul edildi. Bu kararla okulun adı Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu oldu. Ankara Üniversitesi’nin kabul ettiği okulun statüsü 14 Temmuz 1964’te Milli Eğitim Bakanlığınca onandı ve karar 24 Ağustos 1964 günlü 11788 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı (Abadan-Unat, 1972:70-76), (Tokgöz, 1975:117-118), (Altun, 1995:107-109).

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın yayın Yüksek Okulu’nun yönetmeliğinin yayınlanmasından sonra okulun açılması için hazırlıklara girişildi. Okulun ders programlarının hazırlanabilmesi için, dünya üniversitelerine bir anket gönderildi. Ankete gelen yanıtlardan yararlanılarak, BYYO’nun ilk ders programlarının hazırlanılmasına girişildi. Bütün bu çalışmalar sonucu olarak, 7 Kasım 1965 günü ilk Müdür Prof. Dr. Fahir Armaoğlu’nun yönetiminde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu kapılarını eğitime açabildi. Okulun yönetmeliği gereği üniversite giriş sınavıyla lise mezunları ile yine yapılan sınavı kazanmış 5 yıl meslekte çalışmış lise mezunları arasından Okula öğrenci alınmıştı. Okulda gazetecilik, radyo televizyon, halkla ilişkiler bölümleri bulunuyordu.

2.5. Özel Gazetecilik Yüksek Okulları

8 Haziran 1965’te TBMM’den geçen 625 sayılı “Özel Öğretim Kurumları Kanunu” ile Türkiye’de özel yüksek okulların açılabilmesi yolu açılınca, İstanbul ve Ankara Üniversitelerinin ardından, gazetecilik eğitiminde özel yüksek okullar döneminin başladığı söylenebilir. Bu yasa

gereğince, 1966'da "İstanbul Özel Gazetecilik Yüksek Okulu" 1963'te eğitimine son veren Özel Gazetecilik Okulunun devamı olan öğretime açıldı. Bu okulun eğitim süresi gündüz bölümleri için 2 yıl, gece bölümleri için 3 yıldır. Daha sonra eğitim süresi gündüz/gece eğitimi bakımından 3 yıla çıkarıldı. Bu okulu 1967'de "Ankara'da Ekonomik ve Sosyal Faaliyetler Ticaret ve Sanayi şirketi" tarafından kurulan "Başkent Özel Gazetecilik Yüksek Okulu" izledi. Bu okulda gündüz/gece eğitim programları 3 yıllıktır. 1968'de "Mithatpaşa Özel Eğitim Kurumları İşletmeciliği" tarafından İzmir'de "İzmir Karataş Özel Gazetecilik Okulu" hizmete açıldı (Altun, 1995: 110).

1966 yılından itibaren kurulan özel gazetecilik yüksek okulları yapılan şikayetler üzerine, 1970 yılında Cumhuriyet Senatosu Özel Yüksek Okulları Araştırma Komisyonu ile TBMM Soruşturma Hazırlık Komisyonu tarafından benzeri özel yüksek okullar gibi incelemeye alındı. Bu okullar, 1971 yılında 1472 sayılı "Özel Yüksek Okul Öğrencilerinin Öğrenimlerine Devam Edebilmeleri İçin Açılacak Resmi Yüksek Okullar Hakkındaki" yasa ile devletleştirildi. Böylelikle, İstanbul'daki yüksek okul İstanbul İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne, Ankara'daki yüksek okul Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne, İzmir'deki yüksek okul İzmir İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne bağlandı (Altun, 1995: 111).

2.6. Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nin Girişimi

1970'li yılların başından itibaren Eskişehir'de Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nin bir televizyon istasyonu kurma girişimlerine başladığı konuşulmaya başlanmıştır. Bu girişim 1972'de "Televizyon ile Eğitim Enstitüsüne" televizyonun bağlanmasıyla kurumsal bir nitelik kazandı denilebilir. 1975'te Enstitü Sinema ve Televizyon Yüksek Okulu'na dönüştü. Sinema ve Televizyon Yüksek Okulu 1979'da Televizyon ile Öğretim ve Eğitim Fakültesi adını aldı, fakülteye basın-yayın bölümü de eklenerek 1980'de Fakültenin adı İletişim Bilimleri Fakültesi olarak değiştirildi (Aşkun 1979 ve 1980'den aktaran Altun, 1995:113).

2.7. Yüksek Öğretim Yasası ve Basın-Yayın Yüksek Okulları

2547 sayılı yasa ile Yüksek Öğretim Kurulunun kurulmasıyla birlikte, tüm mevcut devlet üniversitelerinde eğitim ve öğretim bakımından yeni düzenlemeler yapılması gündeme geldi. Bu düzenlemelerle birlikte, yüksek öğretim kurumlarının teşkilatı 1982 yılında 41 sayılı kanun hükmündeki kararname ile tekrar düzenlendi. Bu kararname ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Halkla İlişkiler Yüksek Okulu, Basın-Yayın Yüksek Okulu olarak Ankara ve İstanbul Üniversitesi Rektörlüklerine bağlandı.

Aynı şekilde, 41 sayılı kararname ile mevcut iktisadi ticari ilimler akademileri üniversitelere dönüştüğünden Ankara'da Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne bağlı Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ne bağlı Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu, Marmara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu, Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu, Ege Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu adını alarak adı geçen üniversiteler rektörlüklerine bağlandı. Daha başka deyişle, basın-yayın yüksek okulları tek bir biçime indirgendiler. Eskişehir'deki oluşum yönünden 41 sayılı kararname ile bir değişikliğe gidilmedi.

2.8. İletişim Fakültelerinin Kurulması

1992'de çıkarılan 3837 sayılı yasa ile 2908 sayılı yüksek öğretim kurumları yasasında değişiklik yapılarak, mevcut bulunan beş Basın-Yayın Yüksek Okulu, İletişim Fakültelerine dönüştürüldü. Bu yasa ile ayrıca, Konya'da Selçuk Üniversitesi'ne bağlı İletişim Fakültesi ile Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi'ne bağlı İletişim Bilimleri Fakültesi kuruldu. Bu şekilde, Eskişehir'dekininki adı farklı olsa bile, iletişim fakültelerinin sayısı 7'ye çıkmış oldu. Basın-Yayın Yüksek Okulları İletişim Fakültelerine dönüşürken, daha fazla sayıda öğrenciye bu eğitimi görmeleri için yol açıldı.

1992 yılındaki önemli dönüşümden sonra, devlet üniversiteleri içinde yeni iletişim fakülteleri açıldı. 1994’de İstanbul’da Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1997’de Erzurum’da Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Elazığ’da Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1998’de Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1999’da Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi kuruldu. Devlet üniversitelerinde iletişim fakültesi sayısı artarken çeşitli devlet üniversitelerinin güzel sanatlar fakülteleri içinde iletişimle ilgili lisans programları, meslek yüksek okullarında iletişim, halkla ilişkiler, radyo ve televizyon yayıncılığı, fotoğrafçılık bölümleri ve özel iletişim eğitimi veren kuruluşlar açıldı.²

Devlet üniversiteleri içinde iletişim fakültelerinin sayısı artarken, 1997 yılından itibaren vakıf üniversitelerinin kurulmasının yolu açılınca, vakıf üniversiteleri içinde de iletişim fakülteleri açıldı. Bunlar arasında İstanbul’da 1997’de Yeditepe, Maltepe, Bilgi, 2000’de Bahçeşehir, 2001’de İstanbul Ticaret, Ankara’da 1997’de Başkent, 1999’da Çankaya ve Atılım Üniversiteleri sayılabilir. Ayrıca, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Doğu Akdeniz, Uluslararası Kıbrıs, Yakınoğu, Lefke Avrupa Üniversitelerinde iletişim fakülteleri ve bölümleri kuruldu.

III- Türkiye’de Üniversitelerde Lisans Düzeyinde Gazetecilik/İletişim Eğitimi Programları

Türkiye’de gazetecilik/iletişim eğitimi hakkında görüş sahibi olabilmek bakımından belki en tutarlı yol nasıl bir iletişim eğitimi iyi iletişim eğitimidir sorusuna yanıt aramaktan geçmektedir. Gazetecilik/iletişim eğitiminin amacı donanımlı medya profesyoneli yetiştirmek olarak kabaca tanımlanabilir. Bugün devlet/vakıf üniversitelerinde mevcut yapı içinde, hangi bölümden mezun olursa olsun iletişim eğitimi almış bir kişinin iş bulması gerekli olan sektör ise, ağırlıklı olarak medya sektörüdür denilebilir. Zaten, yukarıda ayrıntılı olarak değerlendirildiği gibi gerek gazetecilik eğitimi gerekse iletişim eğitimi medyanın kendisinin isteği üzerine üniversite düzeyinde başlatılmıştır.

Yalnız üniversite düzeyinde gazetecilik eğitimi/iletişim eğitimi başlangıç yıllarından itibaren, mezunlarının istihdamı bakımından medya sektörünün kendisinden gelen çeşitli sorunları da beraberinde getirdiği ortadadır.

Eğitim açısından da çeşitli sorunlar yok değildir. Her iki tarafın ilişkilerinin saydam olmadığını söylemek gerekir. Bu nedenle, Türkiye’de gazetecilik eğitimi/iletişim eğitimi yönünden nasıl bir eğitim iyi eğitimidir sorusuna yanıt bulabilmek haylice zordur. En tutarlı çıkış yolu ise gazetecilik eğitimi ve iletişim eğitimini bağımsız değişken/denetim değişkeni olarak ele alıp, sırasıyla her iki eğitim yönünden ilk ders programlarını gözden geçirmek olmaktadır. Bağımlı değişkenler olarak “medya”, “sermaye”, “teknoloji” ve “politika” değişkenlerini kullanmak gerekmektedir. Daha öz deyişle, gazetecilik ve iletişim eğitiminin başlangıcında hangi koşullar altında, nasıl ve ne şekilde gerçekleştirilmek istendiğine inmek, her iki eğitimin amacını belirlemek bakımından önemlidir.

3.1. Gazetecilik Eğitimi Programları

Eğitimli gazeteci yetiştirmek için kurulan İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü’nün ilk ders programlarına bakıldığında, verilen eğitimin niteliği ve niceliği hakkında bazı ipuçları elde edilebilmektedir. Aslında, Gazetecilik Enstitüsü’nde verilen derslerin, 1948’de açılan ve 1963’te kapanan İstanbul Özel Gazetecilik Okulu’nda okutulan derslerle benzeştiği açıktır. Her iki program dikkatle incelendiğinde, verilen derslerin “gazetecilik eğitimi” ağırlıklı olduğu, programda sınırlı sayıda genel kültür dersleri bulunduğu görülebilmektedir. Bu durum, belki de gazetecilik eğitimi yönünden yapılan tartışmalar için başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

İstanbul Özel Gazetecilik Okulu’nda okutulan gazetecilik ağırlıklı dersler arasında, “Gazetecilik Kompozisyonu, Mesleğe Hazırlık, Gazetecilik ve Tekniği, Gazete İdareciliği, Gazetecilik Semineri, Türk Matbuat Hukuku, Türk ve Dünya Basın Tarihi, Basın Tekniği ve Foto” yer alırken, Gazetecilik Enstitüsü’nde ise “Gazetecilik Tarihi, Gazetecilik Ahlâkı, Basın Hukuku, Gazetecilikte Yazı Türleri ve Kompozisyon, Haber Toplama, Arşiv Dossyalama, Gazete Fotoğrafçılığı, Gazetecilik Uygulaması” yer

almaktadır (Altun, 1975:105-107). Bu derslerin dışında programda kültür derslerinin verildiği görülmektedir.

İstanbul Özel Gazetecilik Okulu'nun ortaokul mezunları için 3 yıllık ve lise mezunları için 1 yıllık mesleki eğitim verdiği, Gazetecilik Enstitüsü'nün lise mezunları için 2 yıllık, daha sonra 3 yıllık eğitim verdiği dikkate alınınca, verilen derslerin hem niteliği hem de niceliği üzerinde ciddi olarak düşünülmesini gerekli kılmaktadır. Aslında verilen dersler birbirine çok benzemektedir veya aynıdır.³ Bu noktada, şu soruları sormak anlamlı olmaktadır. Acaba zamanın koşulları itibariyle Türkiye'de gazetecilik eğitimi bakımından verilebilecekler ancak bu dersler midir? Daha farklı dersler neden okutulmamaktadır? Neden bu derslerle yetinilmek istenmektedir? İletişim eğitimi vermek neden düşünülmemektedir?

Gazetecilik Enstitüsü ders programında aslında, daha öncede belirtildiği gibi hem İktisat Fakültesi öğretim üyeleri hem de meslekten gelen tanınmış gazeteciler ders vermişlerdir. Bu nedenle, İktisat Fakültesi durumun farkındadır, ders programını geliştirebilmek bakımından çare aramıyor değildir. 1955-1956 ders yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'ne konuk profesör olarak gelmiş bulunan Wilmont Haacke'den rapor hazırlaması istenilerek, çare aranmaya çalışıldığı görülmektedir. Wilmont Haacke hazırladığı raporunda programda gördüğü eksiklikleri dile getirdiği gibi, çeşitli önerilerde bulunmaktadır.

“Eldeki teşkilat ve takip ettiği gaye itibariyle Enstitünün durumu, tam akademik bir öğretim vermeye müsait görülmemektedir. Enstitü öğrencilerinin şimdilik milletlerarası araştırma alanındaki çalışmalara katılmalarına elverişli değildir. Enstitünün basın, film, radyo, televizyon, propaganda, reklam ve amme psikolojisini tetkik, demoskopisi gibi fenomenlerle meşgul olması gerekir.”

Konuk profesörün özetle söylemek istediği açıktır: “Gazetecilik Enstitüsü'nde verilen eğitim nicelik ve nitelik bakımından Avrupa'dakilere uygun değildir.” Bu eğitimin geliştirilmesi üzerinde çalışmalar yapılmalıdır (Aktaran Abadan-Unat, 1972:68-69).

1960 yılında Gazetecilik Enstitüsü Öğrenci Derneğinin hiç değilse, eğitim/öğretimin 2 yıldan 3 yıla çıkarılması isteğinde bulunduğu görülmektedir. 1971 yılında ise Enstitünün verdiği mezunların sektörde iş bulmak yönünde çektikleri güçlük, Enstitüdeki teknik donanımın bir türlü tamamlanamaması, öğretim süresinin kısalığı sebebiyle mezunların lisans üstü eğitim yapamamaları, Maliye Bakanlığının öğretim üyelerinin ders ücretlerini ödememesi durumu, İktisat Fakültesi'nde Enstitüyü tümenden kapatma ve ileride lisans üstü bir kuruluşa gitme eğilimlerinin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir (Abadan-Unat, 1972:69-70).

Fakültenin bu kararı yürürlüğe koymak istemesi üzerine ilginçtir, İstanbul basınında Enstitüde ders verenler arasında bu durumu kınama yoluna gidenler ortaya çıkmıştır. Gazetecilik Enstitüsü'nde ders veren gazetecilerden Burhan Felek hem Milliyet gazetesinde hem de Basın Dünyasında “Gazetecilik Enstitüsü ve Sorunları” hakkında yazı yazmayı uygun görenler arasındadır (Abadan-Unat, 1972:69). Zamanın koşulları altında, aslında bu durumu sektörün nasıl bir ikilem içinde olduğunu tipik bir gösterisi olarak ele alıp değerlendirmek, nedenleri üzerinde durmak gerçekten anlamlıdır.

Eğitimli gazeteci yetiştirilmesi için Gazetecilik Enstitüsü'nü kurduran medya sektörü, Enstitü'nün verdiği mezunlara iş vermemekte direnmiştir denilebilir. Medya sektörü içinde çalışmakla birlikte, Enstitü'de ders veren gazeteciler ise 1971'de Enstitü'de eğitimin durmasına, Enstitü'nün kapatılmasına karşı çıkma yolunu denemişlerdir. Bu nasıl bir anlayıştır ki, kendi kurduğun bir kuruluşun eğitimini beğenme, mezunlarını işe alma, Enstitü kapanma noktasına gelince ise, kapanmasını isteme. Hiç kuşkusuz, bu durum belki de İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nün, sektöre karşı Enstitü'nün kuruluş gerekçesini tartışmaması, karşı eleştiri üretmemesinden kaynaklanmıştır.

3.2. İletişim Eğitimi Programları

Gazetecilik eğitimini meslek eğitimi olarak gören yaklaşımın hiç kuşkusuz “gazetecilik, tıp, mühendislik, eczacılık gibi bir profesyonel meslek midir?” sorusuna yanıt aramak bakımından dile getirildiği açıktır. Yalnız, bu sorunun “eğitim sürecinde kuram yanında uygulamaya yönelik bilgiler nasıl verilecektir?” şeklindeki diğer bir soruyla yanıt aramak bakımından birleştirilmesi gereklidir. Daha başka deyişle, bu iki soru birlikte ele alındığında, iletişim/kitle iletişimi gibi konuların disiplinlerarası niteliği içinde, bu konuların hangi yönlerine ağırlık verilerek ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada ise, disiplinlerarasılık içinde, ders programlarında okutulacak temel derslerin içeriklerine nasıl bir biçim verileceği gündeme gelmektedir. Ayrıca, kuramsal iletişim dersleri yanında, uygulamalı meslek derslerinin kimler tarafından yürütüleceği önem kazanmaktadır (Mutlu, 1991:139-140, Özbek, 1992:307-327, İnal, 1993:90-91). İşte, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu eğitim ve öğretime kapılarını açmazdan önce üzerinde durulan bu hususlardır. Dünyada iletişim eğitimi veren pek çok kuruluşa gönderilen anketler sonucu ders programları, Okulun araçsal yapısına, gazetecilik, radyo-televizyon, halkla ilişkilere göre hazırlanabilmiştir. Ancak bundan sonra, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu kapılarını öğretime açabilmiştir. Okulun ilk yıllarında, UNESCO, Fullbright’ten gelen uzmanlar ve öğretim üyeleri Türkiye içinden temin edilen öğretim kadrosu ile birlikte ders vermiştir.⁴

Kasım 1965’te eğitim ve öğretime açılan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu’nun ilk ders programlarının, sosyal bilim, kitle iletişim eğitimi ağırlıklı olarak düzenlendiğini söylemek mümkündür. Ders programları itibariyle, öğrenciler üç bölümde -gazetecilik, radyo ve televizyon, halkla ilişkiler- eğitimlerini sürdürmekle birlikte, ilk iki yıl boyunca ortak sosyal bilim derslerini okumak zorundaydılar. Üçüncü yıldan itibaren bölümlere ayrılarak, sosyal bilim dersleri, iletişim dersleri ve meslek dersleri almak durumundaydılar. Daha başka deyişle, Okulun ilk iki yılında sosyal bilim ağırlıklı eğitim verilirken, ikinci iki yılda sosyal bilim, iletişim, meslek eğitimi verilmekteydi denilebilir.⁵

Okulun Gazetecilik Bölümü ile Halkla İlişkiler Bölümü 1968’de birleştirilmiş, ilk mezunlar 1969’da gazetecilik-halkla ilişkiler ve radyo-televizyon bölümlerinden diplomalarını almışlardır. Bu durum 1988’de Basın-Yayın Yüksek Okullarında YÖK’ün isteği üzerine gazetecilik ve halkla ilişkiler bölümlerinin ikiye ayrılmasına ve gazetecilik ile halkla ilişkiler ve tanıtım bölümlerinin kurulmasına kadar süregelmiştir. Ancak 1988’den sonra, Türkiye’de Basın-Yayın Yüksek Okullarında gazetecilik ve halkla ilişkiler ve tanıtım bölümlerinde verilen eğitimin rolü ve öneminin ne ölçüde dikkate değer olduğu üzerinde konuşulmaya başlanmıştır.

Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümünün 1988 yılına kadar tek bölüm halinde yürütülmesinin arkasında ise, halkla ilişkiler alanının yeteri ölçüde ülke içinde gelişmemiş olması yatmaktaydı denilebilir. Yalnız, halkla ilişkiler gibi bir alanın hiç olmazsa Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu’nun ders programında yer alması dünyada halkla ilişkiler eğitiminin varlığının, Okulun ders programlarına taşındığına işaret eder niteliktedir. Daha öz bir deyişle Okulun programında halkla ilişkiler alanının öneminin ve rolünün tanınması bile önemli bir adımdır.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu’nun ilk programlarına göre 3. sınıftan itibaren okutulan meslek dersleri arasında “Gazete Yayınlama Teknikleri, Haber Toplama ve Yazma Tekniği, Radyo Programcılığı, Radyo Televizyon Yayını, Halkla İlişkiler, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Yazı Çeşitleri ve Yazı Yazma Tekniği, Radyo Televizyon Yazarlığı, Radyo Televizyon İdaresi” gibi dersler yer alırken, kitle iletişim ağırlıklı dersler arasında, “Basın-Yayın Tarihi, Kamuoyu, Haberleşme Teorileri ve Araçları, Haberleşme Hukuku, Fikri Haklar, Turizm” bulunmaktadır.

Sosyal bilim ağırlıklı dersler olarak “Anayasa, İktisat, Sosyoloji, Siyaset Bilimine Giriş, Uluslararası İlişkiler Tarihi, Hukukun Temel Kavramları, Dünya Edebiyatı, Türk Dili ve

Kompozisyon, İstatistik, Sosyal Psikoloji, Maliye, Uluslararası İlişkiler, Siyasal Düşünceler ve Rejimler, Sosyal Politika” vardı. Ayrıca, öğrencilere “Müzik, Tiyatro, Resim, Sinema, Anadolu Sanatı” gibi seçimlik dersler sunulmaktaydı. Bu program yapısının zaman içinde bazı değişiklikler geçirerek, günümüze kadar uygulandığı söylenebilir.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü’nde verilen derslere göre farklı bir program uygulayan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu, programları yönünden ilk eleştirileri Gazetecilik Enstitüsü’nde ders veren basın mensuplarından almakta geç kalmadığını özellikle belirtmek gerekir. Türkiye’de gazetecilik eğitiminin tarihçesini yazan Hasan Refik Ertuğ 1971’de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Basın-Yayın Yüksek Okulu’nun ders programlarını, “Amerika’daki emsallerine benzetilmek istenilerek, memleket ihtiyaçlarını aşan bir seviyeye getirilmiştir” şeklinde eleştirmekten beri kalmamıştı (Aktaran Abadan-Unat, 1972:76). Hiç kuşkusuz, Hasan Refik Ertuğ’un bu görüşleri Türkiye’de gerçekleştirilmek istenilen iletişim eğitiminin istenilmediğinin işaretlerini vermiyor da değildi. Hâlâ gazetecilik eğitiminin İstanbul basınınca yeğlendiğini de açıkça gösteriyordu.

3.3. Özel Gazetecilik Yüksek Okullarında Uygulanan Ders Programları

Gazetecilik eğitimi/iletişim eğitimi yönünden İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu’nda yapılan eğitim ve öğretim çalışmalarına, 1967’den itibaren İstanbul, Ankara, İzmir’de açılan Özel Gazetecilik Yüksek Okullarındaki çalışmalar da eklendi denilebilir. Bu okulların ilk ders programları hakkında kesin bilgilere ulaşılamamakla birlikte, programların gazetecilik eğitimi ağırlıklı olarak düzenlendiği, bu okulların ilk mezunları tarafından ifade edilmektedir.⁶ Bu okullarda eğitim/öğretimin sürdürülmesinde ilginç durumlar ortaya çıkmamış değildir.

Ankara Başkent Özel Gazetecilik Yüksek Okulu’nda, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu’nda eğitim gören gazetecilik kontenjanından alınmış bazı öğrencilerin ders verdikleri çeşitli kaynaklarca doğrulanmaktadır.⁷ Bu durum aslında, Gazetecilik Enstitüsüne göre eğitimde daha da kötü bir uygulamanın varlığına işaret eder niteliktedir. “Hem kendin devlet üniversitesinde öğrenci ol hem de özel gazetecilik yüksek okulunda öğrencilere ders ver” mantığı içinde sürdürülen bu eğitim ve öğretim yaklaşımı, kısa süre içinde bu okullar yönünden çeşitli şikayetleri de beraberinde getirmiştir.

Yapılan şikayetler arasında:

“Okullarda gece/gündüz eğitimi yapılmasına karşın, derslerde uygulamalara uygun malzemenin bulunmadığı, kitaplıkların yetersiz olduğu, Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenen öğrenci kontenjanlarının aşıldığı, derslere devam zorunluğu olduğu halde konunun üzerine yeterli şekilde gidilmediği, ders veren öğretim üyeleri ile ilgili yasal gereklerin yerine getirilmediği” yer alırken, bu okullarda “diploma ticareti yapılıyor” görüşlerinin de ileri sürülmeye başlanması, işi farklı bir boyuta daha taşımıştır.

1970 yılında TBMM’de “Meclis Soruşturma Hazırlık Komisyonu” ve Cumhuriyet Senatosu “Özel Yüksek Okullar Komisyonu” tarafından yapılan şikayetler incelenmeye alınmıştır. Hazırlanan raporlarda “okulların islahaya muhtaç oldukları” dile getirilirken, açılan soruşturmalar diğer özel yüksek okulların olduğu gibi, özel gazetecilik yüksek okullarının sonunu hazırlamıştır. “Özel Yüksek Okul Öğrencilerinin Öğrenimlerine Devam Edebilmeleri İçin Açılacak Resmi Yüksek Okullar Hakkındaki 1472 Sayılı Kanun” 25 Ağustos 1971’de kabul edilerek, 1 Eylül 1971’de yürürlüğe girerek, tüm özel yüksek okullar arasında özel yüksek gazetecilik okulları devletleştirilerek resmi eğitim kurumları şekline dönüştürülmüştür.

İstanbul’daki Özel Gazetecilik Yüksek Okulu İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisine, Ankara’daki Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisine, İzmir’deki İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisine bağlanmıştır. Bu okullarda eğitim gazetecilik eğitimi ağırlıklı olarak sürerken, iktisat

ve işletme eğitiminin gazetecilik eğitimine yön verdiği çeşitli kaynaklarca doğrulanmıştır.⁸ Akademilere bağlanan özel gazetecilik yüksek okulları “Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu” adı altında eğitimlerini 1982 yılına kadar sürdürerek, 1982’de sırasıyla Marmara, Gazi ve Ege Üniversitelerine bağlanmışlardır.

3.4. YÖK’le Birlikte Gelen Tektip Eğitim/Öğretim Programları

1982’den itibaren Marmara, Gazi, Ege Üniversitelerine bağlanan gazetecilik ve halkla ilişkiler yüksek okullarının adları Basın-Yayın Yüksek Okulu olarak değişmiştir. Eğitim/öğretim programları, bölümleri Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu’nunkiyle benzer hale getirilmeye çalışılarak bir anlamda “tektipleştirilmişlerdir.” 1975’te kurulan Eskişehir’deki program ise, anılan beş programdan ayrı bir şekilde yürümeye devam etmiştir (Altun, 1995:112). Ankara, İstanbul, Ege, Marmara ve Gazi Üniversitelerinde ders programları tektip hale getirilmek istenseler bile, Basın-Yayın Yüksek Okullarında okutulan derslerin ortak olanları 1987 yılında Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu tarafından hazırlanan raporda belirtildiği gibi ancak % 24 civarındaydı.⁹ Gerçekten, bu okullarda tektip bir iletişim eğitiminden söz edilmesi zordu.

Gazetecilik/iletişim eğitimi sürerken, sektörün kendisi içinde de bazı yeni gelişmeler, ilerlemeler olmuyor değildi. Teknoloji yenilenirken, yazılı basın yanında, radyo, televizyon, video ve halkla ilişkiler alanında toplum içinde gelişmeler görülüyordu. İletişim eğitimi yönünden yeni gelişmelerinde programlara eklenmesi zorunlu hale gelmişti. 1987-1988 ders yılından itibaren Yüksek Öğretim Kurulunun isteği ve ilgili üniversitelerin Senatoları kararıyla, Basın-Yayın Yüksek Okullarında bulunan gazetecilik ve halkla ilişkiler bölümleri ikiye ayrılarak, “gazetecilik bölümü” ve “halkla ilişkiler ve tanıtım bölümü” kuruldu.

“Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümü” için yeni ders programları hazırlandı. Bu programda yer alan yeni dersler arasında “pazarlama ve reklamcılık, reklam tasarımı, halkla ilişkiler uygulamaları, kamuoyu ve piyasa araştırmaları, tanıtım yöntemleri, işletmeciliğe giriş, reklam fotoğrafçılığı” yer almaktaydı. 1987-1988 ders yılından itibaren Basın-Yayın Yüksek Okullarındaki yeni bölümleşme ile birlikte, ÖSYM Sınavıyla bölümlere öğrenci alınmaya başlandı. Daha başka deyişle, Basın-Yayın Yüksek Okullarına alınan öğrenci sayısı artış göstermekle birlikte, yeni bölümleşmenin kurumsallaşmasında yaşanan zorluklar, okullardaki teknik donanım eksiklikleri mevcut çeşitli sorunların katlanarak artmasını beraberinde getirdi.

Bu durumu aşmak bakımından Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu’nda 1990 yılından itibaren öğrencilerin farklı bölümlerden seçmeli ders alabilmeleri uygulamasına geçildi.¹⁰ Öğrencilerin esnek bir yelpaze içinde az da olsa hareket yeteneğini artıran seçmeli ders uygulaması, ders programlarının dünyadaki iletişim eğitimi bakımından günün koşullarına göre değiştirilmesi düşüncelerini beraberinde getiriyordu. Yalnız ders programlarının yenilenmesi kolaylıkla yerine getirilebilecek bir uygulama değildi. 1992 yılında yapılan bir yasa değişikliği ile birlikte, mevcut bulunan beş Basın-Yayın Yüksek Okulunun İletişim Fakültesine dönüşmesi, Anadolu Üniversitesi’nde İletişim Bilimleri Fakültesi ile Konya’da Selçuk Üniversitesi’nde İletişim Fakültesi kurulması, iletişim eğitimi yönünden yeni bir aşamaya geçilmesini beraberinde getirdi.

Yapılan yasa değişikliği ile Ankara, İstanbul, Marmara, Ege, Gazi ve Selçuk Üniversiteleri İletişim Fakültelerinde gazetecilik, halkla ilişkiler ve tanıtım bölümlerinin adları aynen korunurken, radyo-televizyon bölümüne sinema sözcüğü eklendi. Radyo-Televizyon Bölümü bundan böyle Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü adını aldı. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi’nde ise bölümlenme basım yayıncılık, sinema ve televizyon, iletişim sanatları, eğitim iletişimi ve planlaması olarak, diğer iletişim fakültelerine göre farklı bir bölümlenmeyi içeriyordu. Yasa değişikliği ile bu fakültelerin bölümlerine ÖSYM sınavı ile alınan öğrenci sayısı da çoğaldı.

3.5. İletişim Fakültelerine Anabilim Dallarının Getirilmesi

1993 yılında İletişim Fakültelerindeki bölümlerin altına Yüksek Öğretim Kurulu tarafından anabilim dallarının yerleştirilmesine gidildi. Gazetecilik bölümüne yerleştirilen anabilim dalları sırasıyla “genel gazetecilik, basınyayın tekniği, basın ekonomisi ve işletmeciliği, bilişim ve bilgisayar teknolojileri” olurken, radyo televizyon ve sinema bölümüne “radyotelevizyon, sinema, iletişim bilimi, grafik sanatlar ve fotoğrafçılık”, halkla ilişkiler ve tanıtım bölümüne “halkla ilişkiler, kişilerarası iletişim, araştırma yöntemleri, reklamcılık ve tanıtım” konuldu.

Bölümlerde araçsal mantık korunurken, bölümlerin altına yerleştirilen anabilim dalları zaten çeşitli sorunlar içinde bulunan İletişim Fakültelerinde daha pek çok sorunun gündeme gelmesine neden oldu. Fakültelerin bölümlerinde görev yapan öğretim üyeleri, bölümlerin altına yerleştirilen anabilim dallarında görevlendirildi. Eğitim/öğretim bakımından ders programlarıyla anabilim dalları arasındaki ilişki kurulamadığından düzenlemeler için gerekli olan adımlar bir türlü atılmadı. Getirilen anabilim dalları, iletişim fakültelerindeki eğitim yönünden temelde dönüşüm ve değişiklik değildi, hiçbir zaman da olamadı.

Araçsal fakat aşırı uzmanlaşma anlayışını içinde barındıran bu dönüşüm, disiplinlerarası bir yaklaşımla hareket eden genel iletişim/kitle iletişimi sorunsalı ile köprüleri atarken, bölümlerin altına yerleştirilen anabilim dallarının bölümle olan ilişkisini çoğu kez anlamayı olanak dışı hale de getirdi. Bu durumun hiç kuşkusuz, lisans düzeyinde eğitim ve öğretim programlarına yansımamış olması ise mümkün değildi.¹¹ Bu arada, geçen yıllar içinde iletişim alanındaki gelişmelerin ders programlarına yansımaları programların iletişim alanındaki yeni gelişmelere göre düzenlenmesi, zorunluluk olarak görülmeye başlandı denilebilir. Hiç kuşkusuz ders programlarının lisans düzeyinde günün gereklerine göre tekrar düzenlenmesi, araçsal mantık yerine iletişim bilimi/iletişim sanatları mantığının benimsenmesi görüşleri de dile getirilmedi değil (Dağtaş ve Kaymaz, 1998: 100-101).

Araçsal mantığın çok derinlere işlemesi nedeniyle, iletişim bilimi/iletişim sanatı veya uygulamalı iletişim mantığı gözardı edilmemesine karşın, ders programlarının tekrar düzenlenmesi pek çok fakültede gündeme gelmeye başladı. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi lisans düzeyinde yeni ders programlarını mevcut bulunan üç bölümü bakımından 2001-2002 ders yılından itibaren yürürlüğe koydu.¹² Ankara Üniversitesi'nin Türkiye’de iletişim eğitiminin üniversite düzeyinde başladığı ilk üniversite olduğu dikkate alınınca yeni ders programını genel kültür dersleri, iletişim dersleri ve meslek dersleri ayrımı içinde yürürlüğe koyması, hiç kuşkusuz önemli bir gelişme olarak ele alınabilir ve tartışılabilir. Özellikle yeni programda iletişim dersleri ve genel kültür dersleri yönünden son yıllarda kuram ve uygulamada görülen gelişmelerin dikkate alındığı gibi, genel kültür dersleri yönünden yıllardır verilmekte olanların yanına yeni derslerin eklenildiğini söylemek mümkündür.

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin başlattığı bu girişim yanında diğer devlet ve vakıf üniversiteleri iletişim fakültelerinin benzer girişimler başlatması, hiç kuşkusuz Türkiye düzeyinde önemli atılımların gerçekleşmesine neden olabilecektir. Doğal olarak, bu gelişmelerin zaman içinde neler getirebileceği her zaman tartışılabilir. Bununla birlikte, atılan her adımın dikkatli olarak atılması, iletişim eğitiminde şimdiye kadar sürdürülen kuram/uygulama dengesinin bozulmaması da gerekmektedir. Ayrıca lisans düzeyinde verilen eğitimin, getirilmek istenilen değişikliklerin arkasında yatan felsefenin medya sektörüne iyi bir şekilde anlatılması da zorunludur.

IV- Türkiye’de İletişim Alanında Lisansüstü Eğitim

4.1. Lisansüstü Eğitim

İletişim alanında geleceğin gazetecileri/iletişimcilerinin eğitimi kadar, bu eğitimi yapacak olanların eğitiminin bir o kadar önemli olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz. Daha başka deyişle, Türkiye’de üniversitelerde lisans düzeyinde iletişim eğitimi kadar lisansüstü düzeyde iletişim eğitimi önemli olmak durumundadır. İletişim eğitimi bağımsız değişken olarak hem lisans düzeyinde hem de lisansüstü düzeyde irdelenmek ve değerlendirmek gereklidir. Ancak bu irdeme ve değerlendirmeden sonra, her iki eğitim düzeyi bakımından yapılanlar hakkında görüş belirtmek

anamlı olmaktadır demek ise yanlış bir yaklaşım değildir. Bu nedenle, lisans düzeyindeki eğitim bakımından olduğu gibi, lisansüstü düzeydeki eğitime tarihsel çerçeveden bakmak nereden nereye geldiğini görebilmek yönünden anlamlıdır denilebilir.

Lisansüstü eğitim Türkiye’de iletişim alanında iki aşamalı olarak başlamıştır demek yanlış olmaz. Birinci aşamada iletişim alanında lisansüstü eğitim için yurtdışında eğitim olanaklarına başvurulmuştur. İkinci aşamada ise, Türkiye’de iletişim alanında lisansüstü eğitim veren programlar açılmıştır. Her iki aşamada da amaç iletişim eğitimi verecek kadroların yetiştirilmesidir. Neresinden bakılırsa bakılsın, bu işin gerçekleşmesi hiç de kolay olmamıştır. Hala iletişim eğitimi veren kadroların çok sınırlı olduğu düşünülürse, bu alanda büyük çaba gösterilmesinin gerekliliği ortadadır.

Lisansüstü iletişim eğitiminin birinci aşaması ikili bir yaklaşımla gerçekleşebilmiştir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi kendisine bağlı bulunan Basın-Yayın Yüksek Okulu’ndaki asistanlarını, Okulun kuruluşundan itibaren iletişim eğitimi almaları için UNESCO bursu ile yurtdışına göndermiş, ayrıca asistanlarına Siyasal Bilgiler Fakültesi doktora programlarına devam edecek iletişimle ilgili konularda doktora yapmalarına olanak tanımıştır.¹³ İkinci bir olanak ise, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu ilk mezunlarını verdikten sonra Milli Eğitim Bakanlığında gelmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın, iletişim alanında doktora yapılması olanağını tanımasıyla, iletişim alanında doktora yapmak üzere öğrenciler yurtdışına gitmişlerdir.¹⁴ Daha başka deyişle, lisansüstü düzeyde iletişim eğitimi yapma olanağı başlangıçta, yurtdışında sağlanan bazı eğitim olanaklarıyla sağlanabilmiştir.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü’nde 1955-1956 ders yılında konuk profesör olarak bulunan Wilmont Haacke’nin raporunda üzerinde önemle durduğu üniversitelerde iletişim alanında lisansüstü eğitime başlanabilmesi, Yüksek Öğretim Yasasına göre 1983 yılından sonra kurulan Sosyal Bilimler Enstitüleri mümkün hale gelebilmiştir. İletişim alanında lisansüstü eğitime başlanmasında öncülüğü İstanbul ve Marmara Üniversiteleri yapmıştır. Daha sonraki yıllarda Ankara, Ege, Gazi ve Anadolu Üniversitelerinde benzer programlar başlatılmıştır.¹⁵ Hiç kuşkusuz, bu programlarda hangi derslerin okutulduğu, kimlerin ders verdiği, kimlerin bu programlara öğrenci olarak katıldığı üzerinde durmak gerçekten çok önemlidir. Diğer yandan bir o kadar önemli olan ise, lisans düzeyindeki eğitime katkıda bulunabilecek eğitimcilerin eğitimi olan bu programlarla yeni kadroların yetiştirilmesinde ne ölçüde başarılı olunduğudur.

Lisansüstü düzeyde başlangıcından itibaren iletişim alanında hazırlanan programlar, okutulan dersler, dersleri kimlerin okuttuğu, programlara katılan öğrenci sayısı yönünde ne yazık ki Türkiye’de şimdiye kadar araştırma yapılmamış bulunmaktadır. Böyle bir araştırmanın yapılması, lisansüstü programların nasıl hazırlandığı yönünde olduğu kadar, işlevselliğinin tartışmasına da ışık tutabilecektir. Ayrıca, bu programlar üzerine eğilme ile birlikte, lisansüstü eğitimin niteliği de tartışmaya açılacaktır. Mevcut olan programların niteliği kadar niceliği, hiç kuşkusuz halen mevcut eğitici kadrolar kadar eğitilmekte olan ve eğitime kadrolar için de yol gösterici olabilecektir. Bu nedenle, başlangıcından itibaren lisansüstü programlara eğilmek, bunlar üzerinde araştırma yapmak bir zorunluluk olarak karşımızda durmaktadır.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından 1970’li yıllar içinde başlatılan iletişim alanında eğitim verebilecek çekirdek akademik kadronun oluşması, 1980’li yıllara doğru giderek sayıca artış göstermiştir.¹⁶ 1986-1987 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı olarak açılan disiplinlerarası iletişim yüksek lisans programının yürütülmesinde, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu’ndaki yetişmiş kadroların büyük rolü ve katkısı olduğu söylenebilir. İstanbul, Marmara, Anadolu, Ege ve Gazi Üniversitelerindeki iletişim eğitimi verebilecek kadroların oluşması Yüksek Öğretim Kurulu Yasasının yasal olarak lisansüstü eğitime olanak tanınması yanında bu alanda kendisini ilgili gören öğretim üyelerinin desteği ve katkısı ile mümkün olabilmıştır.

1993 yılında İletişim Fakültelerinin bölümlerinin altına anabilim dallarının yerleştirilmesiyle birlikte, İletişim Fakültelerinin bağlı bulunduğu üniversitelere ait Sosyal Bilimler Enstitülerinde yürütülen disiplinlerarası nitelikte olan programlarda bir düzenlemeye gidilmiştir. İletişim

Fakültelerinin bölümleri Sosyal Bilimler Enstitülerinde anabilim dalı haline -gazetecilik, radyo televizyon ve sinema, halkla ilişkiler ve tanıtım getirilmiştir. Yüksek lisans ve doktora programları anabilim dalları itibariyle düzenlenerek, öğrenciler bu programlara kabul edilmeye başlanmışlardır. Bu düzenlemeden önce ve sonra, iletişim alanındaki yüksek lisans ve doktora programları üniversiteler arasında farklılık gösterdiği gibi¹⁷ okutulan dersler yönünden farklılık gösterdiği de ortadadır.

1997 yılından sonra kurulmaya başlayan vakıf üniversiteleri içinde iletişim fakültelerinde de yüksek lisans programları açılmaya başlanmıştır. Bunlar arasında Yeditepe, Bilgi, Maltepe, Başkent, Bahçeşehir, Çankaya, Atılım, İstanbul Kültür ve İstanbul Ticaret Üniversiteleri yer almaktadır. Sayı her gün çoğalmaktadır. Bu programların bazıları devlet üniversitelerinininkine benzerken, bazılarında ise alışılmış bulunan alanların dışında disiplinlerarası yaklaşımli yeni yüksek lisans programlarının açıldığı görülmektedir.

İletişim alanında açılan yeni yüksek lisans programları arasında “görsel iletişim tasarımı”, “kültürel çalışmalar”, “medya ve iletişim sistemleri” sayılabilir.¹⁸ Açılan bu programlar uzun yıllardır sürdürülmekte olan programlar içinden ayrıştırılarak, öğrencilere “yeni ve farklı bir program” olarak sunulmak istenmektedir. Böyle bir yaklaşımın benimsenmesi, çeşitlenmeyi arttırmakla birlikte, programların nasıl düzenlendiği, hangi derslerin verildiği, kimlerin ders verdiği üzerinde dikkatle durulmasını da beraberinde getirmektedir. İletişim eğitiminde “İstanbul yaklaşımı” şeklinde adlandırılabilir bu yeni lisansüstü programların, devlet üniversitelerinde daha önce başlatılmış ve sürdürülmekte olan programlarla ilişkisinin değerlendirilmesi ise, büyük bir zorunluluktur.

4.2. İletişim Eğitiminde Ders Malzemesi Hazırlanması Çalışmaları

Bilim adamı/bilim kadını tanımlamasıyla ortaya konulan eğiticinin yetişmesinin yıllar aldığı ortadadır. Bu nedenle, gerek lisans gerekse lisansüstü düzeyde iletişim alanında eğitim veren eğiticilerin yetiştirilmesine büyük önem verilmesi gerekmektedir. Lisans ve lisansüstü eğitim programları ideal olarak iyi bir şekilde düzenlenmeli ve günün koşullarına uygun dersler bu programlarda yer almalıdır. Belki üzerinde önemle durulması gereken diğer bir konu ise, bu programlarda kullanılacak olan ders malzemesinin nelerden oluşacağıdır. İşte bu durumu dikkate alarak İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsünde ders veren gazeteci kökenli öğretim üyeleri lisans düzeyinde gazetecilikle ilgili ders kitapları hazırlarken, İktisat Fakültesinden gelen öğretim üyeleri gazetecilikle ilgili bazı çalışmalar yayınlamışlardır.¹⁹ Aynı şekilde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin bazı öğretim üyeleri bu yönde çalışmalar yapmışlardır.²⁰

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin iletişim eğitimi amacıyla yetiştirdiği akademik kadronun yaptığı akademik çalışmalar ve araştırmalar, Siyasal Bilgiler Fakültesi’nce hemen yayınlanma yoluna gidilmiştir. Amaç ise, bu alanda Türkçe yazını az veya çok oluşturabilmektir. Yetiştirilen bu kadro zaman içinde lisans ve lisansüstü düzeyde kullanılabilir ders malzemesinin üretilmesini üstlenmişlerdir.²¹

Milli Eğitim Bakanlığı’nın bursuyla yurtdışında doktora eğitimi görenlerin bazıları da, çeşitli üniversitelerde çalışmaya başlayarak lisans ve lisansüstü düzeyde eğitime katkıda bulunabilecek çalışmaların hazırlanmasına yönelmişlerdir.²² Üretilen ders malzemeleri arasında çoğaltmalar, çeviriler, ders kitapları,²³ derlemeler ve çeşitli bilimsel araştırmalar vardır. Bu çabalara daha sonraki yıllarda farklı üniversitelerden çeşitli katkılar gelmemiş değildir. Bununla birlikte, iletişim eğitimi yönünden günümüzde her düzeyde ders malzemesi bulunmakla birlikte, niteliği kadar niceliği de tartışılabilir.

4.3. Tamamlanan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

1983’ten sonra açılan yüksek lisans ve doktora programlarıyla birlikte, İstanbul, Marmara, Ankara, Ege, Gazi, Üniversitelerinde tamamlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinin sayısının azımsanmayacak ölçüye ulaştığını söylemek artık yanlış bir görüş değildir. Anadolu Üniversitesi’nin yüksek lisans ve doktora tezi hazırlanmasındaki katkısını ayrıca, dikkatten uzak tutmamak

gerekmektedir. Bu alandaki tezlerin tümü, 1987 yılından itibaren Yüksek Öğretim Kurulu tarafından basın, televizyon, iletişim, medya, halkla ilişkiler kategorileri içinde arşivlenmektedir.²⁴ Her yıl çeşitli üniversitelerde yüksek lisans ve doktora tezleri tamamlanırken, halen tamamlanan yüksek lisans tez sayısı doktora tez sayısından fazladır. Bu durumun, takdir edilecek bir olay olarak görülmesi hiç kuşkusuz gereklidir.

Lisansüstü programlarını ilk başlatan üniversitelerle, lisansüstü program açma yönünden yeni devreye giren üniversitelere bu çalışmanın yazarınca gönderilen sormacadan çıkan sonuçlar “lisansüstü programlara kayıt yaptıran öğrenci akışının fazla olduğuna işaret ettiği gibi, yüksek lisans tezi tamamlayanların sayısında her yıl artış olduğunu” göstermektedir.²⁵ Yalnız bu işin görünen yüzüdür, asıl olan ise, tezlerin en çok hangi konularda nitelikli olarak yazıldığıdır. Tezlerin, bilimsel yazına olan katkılarının tartışılması hiç kuşkusuz gereklidir.

Sormacaya verilen yanıtlara göre, tamamlanan doktora tez sayısının da azımsanmayacak ölçüde olduğu görülmektedir. Doktora tezi tamamlanması açısından, önde gelen üniversiteler, İstanbul, Anadolu, Ankara ve Marmara Üniversiteleridir. Gerek öğrenci sayısı gerekse tamamlanan yüksek lisans ve doktora tezi sayısı karşılaştırıldığında ise, programların başladığı yıl itibariyle haylice mesafe alındığına işaret eder niteliktedir. Yüksek Öğretim Kurulunca arşivlenen yüksek lisans ve doktora tezleri üzerinde yıllar itibariyle işlenen konular bakımından bilimsel çalışma yapılması ise durumu daha fazla aydınlayabilecektir.

Doktora tezlerini tamamlayanların büyük çoğunluğunun, önce Basın-Yayın Yüksek Okullarında daha sonra devlete veya vakıflara ait İletişim Fakültelerinin kadrosunda görev aldıkları düşünülürse, özellikle 1983’den sonra verilen eğitici eğitiminin bir amaca varmakta olduğu ortaya çıkar. Yalnız, hala yetiştirilmiş bulunan eğitici sayısı sınırlıdır. Her iletişim fakültesinde yeterli sayıda öğretim üyesi bulunmamaktadır. Hatta, bazılarında hemen hemen hiç yok gibidir. Bu nedenle, eğitici eğitimi amaçlı olan doktora eğitimine önem verilmesi, doktora ders programlarının niteliğine dikkat edilmesi, programlarda okutulan derslerin devamlı olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde geleceğin iletişim eğiticiyi olacaklar yetiştirilebilecek, iletişim fakültelerindeki kadrolar nitelikli olarak doldurulabilecektir.

Yüksek Öğretim Kurulu Yasasıyla birlikte doktoralarını bilim/sanat alanında alanların yardımcı doçent olabilmeleri olanağı getirilmiştir. Daha başka deyişle, doktorasını tamamlayanlara doçent olmadan önce, yardımcı doçent ünvanı verilerek, programlarda ders verme yolu açılmıştır. Amaç ise, programlardaki eğitici eksikliğini tamamlamaktır. Yardımcı doçent olabilmek bakımından doktora tezini tamamlamak yanında, üniversitelerin ilgili yönetmelikleri gereği olarak bazı şekil şartlarını yerine getirmek gerekli olmuştur/olmaktadır. Bu uygulamanın özellikle iletişim eğitimi açısından artı ve eksileri üzerinde şimdiye kadar bir araştırma yapılamamış bulunmaktadır.

Yüksek Öğretim Kurumu iletişim alanında yurtdışında yüksek lisans ve doktora yapmak isteyen araştırma görevlilerine 1990’lı yılların başından itibaren olanak tanımış bulunmaktadır. Bu olanaktan yararlanan araştırma görevlileri, ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya’da yüksek lisans/doktora yapma olanağını elde etmişlerdir. Böyle bir olanağın tanınması, Türkiye içinde sürdürülen yüksek lisans ve doktora iletişim programları ve tamamlanan tezler yanında, çeşitlilik sağlamıştır ve sağlamaktadır.

4.4. İletişim Alanında Açılan Doçentlik Sınavları

Basın-Yayın Yüksek Okullarında 1980’li yılların başında başlayan disiplinlerarası nitelikteki yüksek lisans ve doktora programlarının ardından, 1988 yılında ilk kez Üniversitelerarası Kurulca doçentlik sınavları iletişim alanında açılmıştır. Anadolu Üniversitesi’nin ağırlığını koyduğu bu sınavlarda 1989 Yönetmeliği ile birlikte “eğitim iletişimi ve planlaması”, “iletişimsistemleri”, “televizyonda yapım yönetimi”, “sinemada yapım yönetimi”, “basın yayıncılık” ve “iletişimsanatları” bilim dallarında doçentlik sınavları açılmaya başlanmıştır. Bu sınavlara katılan adayların kimler olabileceği yanında doçentlik sınavlarında jürilerin nasıl kurulacağı başlangıçta epey sorun yaratmıştır. Bu sınavların ilk yıllarında Basın-Yayın Yüksek Okullarında tek tük profesörlüğe yükselmiş öğretim

üyesi olduğu için, doçentlik sınavı jüri üyesi olabileceklerin belirlenmesinde haylice güçlük çekilmiştir.²⁶ Farklı alanlardan iletişime ilgi duyan kişiler jüri üyelerine girdiği gibi zaman zaman jürilerin oluşmasında ciddi sorunlar yaşanmıştır.

Bu karmaşa iletişim alanındaki bilim dallarının 1993'ten sonra bölümler altına yerleştirilmesi, bu bilim dallarının doçentlik bilim dalları olarak kabul edilmesinden sonra da sürmemiş değildir. 1994 yılından itibaren çıkarılan bir yönetmelikle birlikte, anabilim dallarının doçentlik bilim dalları olması aşırı uzmanlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Jürilerin oluşmasında karmaşa yaşandığı gibi, alanda çalışmayan fakat hobileri iletişim olan bazı öğretim üyeleri jürilerde yer almak için çaba göstermişlerdir. Çeşitli şikayetler üzerine, bu durumu dikkate alan Üniversitelerarası Kurul 2001 yılında yeni bir yönetmelik düzenleyerek 12 temel alanda doçentlik sınavı açılmasını kararlaştırmıştır. İletişim alanı ise, “sosyal, beşeri ve idari ilimler temel alanı” içine alınarak, “iletişim bilimi” ve “uygulamalı iletişim” gibi iki temel alandan doçentlik sınavına adayların başvurması öngörülmüştür.

Gerek iletişim bilimi gerekse uygulamalı iletişim bakımından kullanılan temel anahtar sözcükler ise “iletişim ekonomisi, iletişim etiği, iletişim psikolojisi, iletişim sosyolojisi, kişilerarası iletişim, kitle iletişimi, kültürlerarası iletişim, siyasal iletişim, uluslararası iletişim, gazetecilik, halkla ilişkiler, radyo televizyon, reklam, sinema, sinema yapım yönetimi” şeklindedir. Jüri üyesi olabileceklerin son yazdıkları bilimsel makaleleri yukarıdaki anahtar sözcüklere göre ayrıştırmaları istenilerek, doçentlik jürileri üniversitelerarası kurulca oluşturulmuştur. Jüriler, doçent adaylarının çalışmalarını hem eserleri itibariyle asgari koşulları sağlama –doçent adayının 4 ve üzerinde eseri bulunacak, doktora tezinden farklı konularda eser üretilen ve eserleri itibariyle 6 puan toplayacak– hem de bilimsel yönden incelemek durumundadırlar. Jüri üyelerinin raporlarının Üniversitelerarası Kurul Başkanlığına gönderilmesinden sonra, doçent adayı oybirliği veya oy çokluğu ile eser incelenmesinden geçmişse, sözlü sınava alınması öngörülmektedir.

1988 yılından itibaren iletişim alanında doçentlik için açılan sınavlarda kaç kişinin doçent ünvanını kazandığı, doçent olanların hangi üniversitelerin öğretim kadrosunda çalıştıkları üzerine eğilen bir çalışma henüz yapılmamıştır. Eğer böyle bir çalışma yapılabilirse, şimdiye kadar doçent olanlar arasından kaç kişinin profesörlüğe yükseltildiği, iletişim fakültelerinde yönetim görevleri üstlendiği hakkında bilgiler edinilebileceği gibi, gerek vakıf gerekse devlet üniversitelerinde iletişim alanında çalışan doçent/profesörler bakımından dengenin ne yönde olduğu belirlenebilecektir.

V- Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye’de üniversitelerde yapılan yarım yüzyılı aşan lisans düzeyindeki iletişim eğitiminin kurumsallaştığını söylemek pek yanlış bir görüş olmamaktadır. Gazetecilik eğitimi/iletişim eğitimi şeklinde başlayan eğitim, devlet ve vakıf üniversitelerindeki iletişim fakültelerinde, meslek okullarında ve özel eğitim kurumlarında iletişim eğitimi çerçevesinde halen sürmektedir. Gerek gazetecilik gerekse iletişim eğitiminin başlangıcından itibaren medya, sermaye, teknoloji, politika gibi değişkenlerin gazetecilik/iletişim eğitiminde etkili olduğu görülmektedir. Değişkenlerin yıllara göre etkileri farklı farklıdır.

Gazetecilik/iletişim eğitiminin başlangıç yıllarında, medya/eğitim/politika değişkenleri arasındaki ilişkiler etkili olurken, 1960’lı yılların sonu ve 1971 arası ile 1990’lı yılların sonları itibariyle sermaye/medya/eğitim/politika değişkenlerinin arasındaki ilişkilerin çok daha karmaşık bir şekle büründüğü görülebilmektedir. 1990’lı yıllarla birlikte iletişim eğitiminde, sermaye/medya/teknoloji/politika değişkenleri arasındaki ilişkilerin yoğunluğu giderek artış göstermektedir.

Hiç kuşkusuz kullanılan bağımlı değişkenler arasındaki ilişkilerin bağımsız değişken olan iletişim eğitimi ve denetim değişkeni olan gazetecilik eğitimi üzerindeki etkisi genel geçer değildir, çeşitli izler bırakmaktadır. Fakültelerdeki halen sürmekte olan araçsal mantık gereği bölümlenme, verilen derslerle birlikte eğitimde kuram/uygulama arasında denge sağlamaya yöneliktir denilebilir. 1988 yılından itibaren halkla ilişkiler bölümlerinin açılması, gazetecilik, radyo-televizyon yanında

öğrencilere sektörde yeni iş alanları açmamış değildir. Bununla birlikte, öğrenciler hangi bölümden mezun olurlarsa olsunlar, medya sektöründe bulabildikleri işlerde çalışmaktadırlar. Her mezun olan öğrenciye sektörde iş yoktur. Bu durum ise işin en can sıkıcı yönüdür.

Medya sektöründe iletişim eğitimiyle birlikte, çalışanlar arasındaki alaylı/mektepli ayrımının evrim geçirdiğini söylemek mümkündür. Evrim mektepli yönündedir. Durumun böyle olması sevindirici olarak kabul edilebilir. Hala Basın-Yayın Yüksek Okulu / İletişim Fakültesi mezunlarının medya sektöründe ne ölçüde çalıştıkları yönünde kesin sayı verebilmek mümkün değildir. Tahminlerde bulunmakta ise, fazla gerçekçi olunamamaktadır. Bu konuda henüz amprik bir araştırma yapılmamış bulunmaktadır. Bununla birlikte, Basın-Yayın Yüksek Okulu / İletişim Fakültesi mezunları arasında medya sektöründe önemli görevlere gelmiş olanların bulunduğu artık bir gerçektir. Mezunların arasında medya sektöründe yöneticilik yapanlar, çeşitli medya kuruluşlarında çeşitli görevlerde çalışanlar bulunduğu gibi, kendi işini kuranlar da bulunmaktadır.

Lisans düzeyinde olduğu gibi, Türkiye’de lisansüstü düzeyindeki eğitimin kurumsallaştığını söylemek için zaman henüz erkendir. Lisans düzeyindeki eğitim ve öğretim programları yönünden, fakülteler arasında kısmen benzeşme olmasına karşın, programların nitelik ve niceliği açısından çeşitli sorunlar hala mevcuttur. Yüksek lisans ve doktora programlarında verilen derslerin niteliği ve niceliği yanında kimlerin ders verdiği, sosyal bilimler enstitülerine göre değişmekle birlikte, son 20 yıl içinde çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi tamamlanmış bulunmaktadır. Tamamlanmış bulunan yüksek lisans tezi sayısı, doktora tezi sayısına göre daha fazladır.

Yüksek lisans yapmış olmak, her alanda olduğu gibi iletişim alanında da lisans eğitimi derinleştirmek belki de pekiştirmek için gerekli görülmektedir. Buna karşılık, doktora yapmak ise, iletişim fakültelerinin eğitim kadrolarında çalışabilmek için tercih edilmektedir. Doktoralarını tamamlayanlar genellikle iletişim fakültelerinin eğitim kadrolarında yer alarak, akademik basamaklarda söz sahibi olmak için çaba göstermektedirler. İletişim alanında yüksek lisans, doktora yapmış olanlar arasında yardımcı doçent, doçent, profesör ünvanı alanların sayısının artış gösterdiğini söylemek ise yanlış bir görüş olmamaktadır.

Yalnız akademik ünvanlara sahip olanların sayısı artış gösterse bile, son yıllarda iletişim fakültelerinin gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinde sayısının artması, ayrıca iletişim eğitimi veren özel eğitim kurumlarının açılması yönünden, kazanılan akademik ünvanlar işlevsel olamamaktadır. İletişim fakültelerine genelde bakıldığında, iletişim eğitimi görmüş, ünvan kazanmış öğretim üyelerinin sayısı hala yeterli değildir. Hatta bazılarında hiç yok gibidir. Bu durum ise iletişim eğitimi verebilecek kadroların yetiştirilmesinin ne ölçüde önemli olduğu yanında yetiştirilenlerin niteliğine önem verilmesine işaret etmektedir. Daha başka deyişle, iletişim eğitimi verebilecek kadrolar yetişse bile, iletişim fakültelerinin sayılarının artış göstermesi, bu kadroların sınırlı kalmasını veya yeterli olmamasını beraberinde getirmektedir.

Özellikle, 1990’lı yılların son çeyreğinden itibaren, medya sektörünün merkezi konumunda olan İstanbul ve çevresinde gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinde çok sayıda yeni iletişim fakültesi kurulmuştur, kurulmaktadır. Neresinden bakılırsa bakılsın, halen Türkiye’de mevcut vakıf üniversiteleri içinde iletişim fakültesi en çok İstanbul’da bulunmaktadır. Bu sayının artıp artmayacağı yönünde kestirim yapmak halen çok zordur. Ayrıca, İstanbul’da üniversite dışı iletişim eğitimi veren kuruluşlar ve kursların sayısı artmıştır, artmaktadır. Üniversite dışı kuruluşlar ise, öğrenci çekebilmek bakımından, eğitim sonunda iş garantisi vardır şeklinde gazetelere ilan vermeyi hemen hemen hergün sürdürmektedirler. Anılan bütün bu oluşumların izlenmesi, ardında yatan nedenlerin dikkatle irdelenmesi büyük bir zorunluluk olarak karşımızda durmaktadır.

İstanbul’da vakıf üniversitelerinde iletişim fakültesi kurulması veya üniversite dışı iletişim eğitimi veren kuruluşların açılması hiç kuşkusuz, yasal olanakların tanınması yanında sermaye ile yakından ilişkilidir. “İstanbul yaklaşımı” olarak tanımlanabilecek olan bu oluşum, sermaye/medya /teknoloji ilişkileri bağlamında düşünüldüğünde, iletişim eğitimi veren özel kuruluşların açılması ile sermaye bu gibi kuruluşlara yatırım yaparken, medya ile ilişkili faaliyet alanlarında çeşitlenmeye de

gitmiş olmaktadır. Eğitim/sermaye/politika ilişkileri bağlamında ise, pazar/piyasa ilişkilerinin eğitim alanında da söz sahibi olmaya başladığına işaret etmektedir. Daha başka deyişle, devletin eğitim politikası ile birlikte sermaye/eğitim/medya/teknoloji/politika ilişkilerini iyi bir şekilde kullanan özel girişim kendini hissettirmeye başlamaktadır. Özel girişim sermaye koyarak üniversite düzeyinde iletişim alanında da kendine bir yer edinmeyi ister görünmektedir. Bu girişimlerin medya sektörü ile olan ilişkisinin ise, henüz netleşmediğini söylemek gerekir.

İletişim eğitimi görmüş, diploma almış öğrencilere istihdam olanağı sağlayacak medya sektörü, yarım yüzyıl önce gazetecilik/iletişim eğitiminin başlamasından itibaren olduğu gibi, eğitim kurumlarıyla işbirliğine yanaşmayı tercih etmemektedir. Medya sektörü hala istediği iletişimci profilini net bir şekilde tanımlamadığı gibi, verilen iletişim eğitimini tartışmaktadır. Buna karşılık, iletişim fakültelerinin sayısı 1990'lı yıllardan itibaren gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinde giderek artış göstermektedir. Hiç kuşkusuz, bu durum her iki taraf bakımından bir ikileme işaret etmektedir. Medya sektörünün ayrıca, çalıştırmak istediği insan kaynakları yönünden geliştirdiği işlevsel bir politikanın olduğunu söylemek çok zordur. Ayrıca böyle bir politika geliştirme yönünde bir çaba gösterdiği ise pek söylenemez.

Devletin ise genelde eğitim özelde iletişim eğitimi yönünden politikaları düzgün bir şekilde üretilmemektedir. Üniversiteye girmek isteyen öğrenci sayısı her yıl artmaktadır, fakat çeşitli sektörlerde çalışacak ara eleman yetiştirme üzerinde durulmamaktadır. Yeni kurulan devlet üniversiteleri ve vakıf üniversiteleri, yeni iletişim fakülteleri, bölümleri, meslek okulları açarak üniversiteli olmak isteyen öğrencilere olanak yaratır görünmektedirler. Bu şekilde iletişim fakültelerinin sayısı artarken, iletişim eğitimi gören öğrenci sayısı da artış göstermektedir. Dört yıl veya iki yıl müddetle öğrenciler iletişim fakültelerinde veya meslek yüksek okullarında eğitim görürken, mezun olan öğrencilerin istihdamı bakımından medya sektörü ile ilişki kuran politikalar üretilmesi yoluna gidilmemektedir.

Devlete veya vakıf üniversitesine ait yeni iletişim fakültesi ve meslek okulları ile birlikte yeni programlar açmanın, artık doyum noktasına ulaştığını hatta gereksiz hale geldiğini söylemek bu yazara göre hiç de yanlış bir görüş değildir. Eğitim/istihdam ilişkisi yönünde adımlar atılmadığı gibi, iletişim eğitimi veren kurumlarla medya sektörü arasında birebir ilişki hala kurulamadığından, ülke genelinde bir parçalanmışlık süregelmektedir. İletişim eğitimi veren devlet/vakıf üniversitelerinin ve özel kuruluşların açılmasına izin verilirken yeni politikalar üretilmesinin zorunluluğu ortadadır.

Hiç kuşkusuz yapılan bu durum tespitinin ve ileri sürülen görüşün gerekçelerinin devlete ait iletişim fakülteleri tarafından devlete dikkatli bir şekilde anlatılması zorunludur. Devletin üreteceği yakın geleceği gözetken yeni eğitim ve istihdam politikalarında iletişim eğitimi veren kurumların ve medya sektörünün görüşlerinin alınması için yollar aranmalıdır. Bu işe siyasetin karışmamasına ise mümkün olduğu ölçüde özen gösterilmelidir. Ne yazık ki, ne eğitim tarafı ne devlet tarafı ne de medya sektörü bu işle pek ilgilenir gözükmemektedir.

İletişim fakülteleri hergün sayıca çoğalırken, medya sektörünün mezun edilen öğrencileri istihdam etmeme açısından sergilediği tutumuna karşı eleştiri geliştirememekte devletin tutarlı eğitim ve istihdam politikası üretmesine katkıda bulunamamakta, ancak eğitim kurumu olarak kuruluşlarındaki gerekçeleri zaman zaman “ne yapılabilir?” sorusuna yanıt aramak şeklinde değerlendirmektedirler. Aslında medya sektörü hemen mesleğe girince çalışabilecek eleman yetiştirilmesini iletişim fakültelerinden istemektedir. Adını koymamakla birlikte fakülteleri denetlemek arzusundadır. Fakültelerin üniversiteler içinde kurulmuş olmaları, ölçüsü tartışılır şekilde akademik geleneği paylaşmaları, medya sektörünün yapmak istediklerini engeller nitelikte olabilmektedir. Bununla birlikte fakülteler ile medya sektörü arasında eğitim yönünden bir açmazın bulunduğunu söylemek yanlış değildir.

Medya ile iletişim eğitimi veren kuruluşlar arasında veya iletişim eğitimi veren kuruluşların kendi aralarında sorunlarını tartıştıkları dekanlar toplantıları, bilimsel toplantılar,²⁷ konferanslar,²⁸ sempozyumlar yapılmamış²⁹ değildir. Hala da yapılmaktadır. Yalnız bunlar belirli amaçlara yönelik

olduklarından işlevleri her zaman farklı olmuştur. Son yıllarda bazı iletişim fakültelerinin önderliğinde düzenlenen sempozyumlar ise bir yandan sektör ile eğitim arasında işbirliği kurma yolları ararken,³⁰ diğer yandan iletişim alanındaki bilimsel gelişme üzerinde odaklanmaktadır.³¹ Sektör ise, az da olsa iletişim eğitimini ödüllendirme yollarını aramaktadır.³² Bu arayışlar önemlidir fakat sayısı artmalıdır. Hem eğitilen hem eğitenin iletişim eğitim/öğretimindeki rolü ve önemine katkıda bulunmaktadır.

Medya sektörünün yapısı, 1990'lerden itibaren sektördeki tekelleşmenin artmasıyla hatta kemikleşmesiyle birlikte sermaye/teknoloji ağırlıklı olarak değişime girmiştir. Bu değişim içinde sektöre yön veren yasal düzenlemeler, etik/ahlak ilişkileri bozulduğu gibi, sektördeki usta/çırak ilişkisi tümenden ortadan kalkmıştır. Radyo ve televizyon alanındaki deregulasyonun getirdikleri, özel radyo/televizyon, kamu yayını yapan radyo-televizyon ayırımı getirmekle birlikte, toplumca istenilen çoğulculuk yerine tek sesliliğin devamını sağlamıştır. Özel radyo ve televizyonları düzenleyen yasa 1994 yılında bir tepki yasası olarak çıktığından, alandaki karmaşa ruhsat, frekans düzenlemeleri yönünden hala sürmektedir. Çeşitli yasal düzenlemelerin yapılması gerçeği açık ve seçik olarak ortadadır.

Medya sektöründe 1990'ların başından itibaren, magazinleşmenin başat hale gelmesiyle birlikte, haber ve program üretim süreçleri pazar/piyasa koşulları içinde belirlenir olmuştur. Medya/sermaye/teknoloji ilişkileri bağlamında, haber ve program üretim süreçleri, yasal düzenlemeler, ahlak etik anlayışı, siyaset ile olan ilişkilerde de değişiklikler görülmeye başlamıştır. Medya sektörünce, iletişim eğitimi görmüş olanların işe alınmaları yönünden zorluklar ve sorunlar katmerlenerek artış göstermeyi sürdürmektedir. Hatta işe alınma yönünden "iş aslanın ağzında" sözü az kalır hale gelmiştir, denilebilir. İletişim fakülteleri mezunları işe alınmak için ya kuyrukta beklemektedirler veya ahbap çavuş ilişkisi içinde işe alınmaktadır. İşe alındıklarında ise, çok düşük ücretlerle sosyal güvenceden yoksun olarak çalıştırılmaktadırlar. İşten çıkarılma zorunda bırakılanlar yanında, işsiz olanların sayısı giderek artmaktadır.

Türkiye'de 2000 yılının Kasım ayında görülen birinci ekonomik kriz, Şubat 2001'deki ikinci ekonomik kriz medya sektöründe pek çok kişinin işsiz kalmasını beraberinde getirmiştir. Sektördeki sendikasılaşma nedeniyle medyada kriz derinleşerek sürerken, işsiz sayısı artmakta, medya sektörü de küçülmektedir. Sektördeki küçülme hem medyada çalışanlar hem de iletişim fakültelerinden yeni mezun olanların aleyhine işlerken, olan yine büyük hevesle medyada çalışmak isteyenlere olmaktadır. Yalnız bu durum medya sektöründe büyük pay sahiplerini pek ilgilendirir gözükmemektedir. 24 Mayıs 2001 tarihli *Hürriyet*'teki köşe yazısında *Hürriyet* gazetesi genel yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök şunları söylemektedir:

"Ben Türkiye'deki ilk İletişim Fakültesinden mezun oldum. O dönemde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı olan Basın-Yayın Yüksek Okulu'nu bitirdim. Bugün Türkiye'deki İletişim Fakültelerinin çoğunda iletişim sektörünün ekonomik bir iş alanı olduğu gerçeği dikkate alınmaz. Hatta bu piyasaya çok düşmanca bakan bir zihniyet hakimdir. Bu zihniyet ister istemez bu okullardaki eğitime de yansır. Sonunda bu okullardan piyasa gerçeğine düşman öğrenciler mezun olur. Bu zihniyet iletişim fakülteleri tarafından kurulmuş olan internet sitelerinde çok açık biçimde kendini gösterir. İletişim piyasasına düşman bu zihniyet, kendi kuru, tatsız, dar ve düşmanca tavrını dünyanın tek iletişim anlayışı olarak herkese duyurmaya çok meraklıdır. Bu zihniyetle mezun olan çocuklar, meslek hayatlarının ilk 10 yılında mutsuz olurlar. Oysa, 'piyasa düşmanı insan' yerine 'piyasayı iyi yönde değiştirme' arzusunda olan insan yetiştirilirse, hem öğrenci meslek hayatında mutlu olur, hem de iletişim sektörü kârlı çıkar."

Dikkat edilirse, Ertuğrul Özkök hem iletişim fakültelerinde verilen eğitimin niteliğini tartışmaktadır hem de medya sektörünün gazetecilik/iletişim eğitiminin başlamasından beri süren tavrını net biçimde ortaya koymaktadır. Hatta daha da ileri giderek, artık mesleğe girebilmenin pazar/piyasa koşulları içinde belirlendiğini söylemektedir. "Piyasayı iyi yönde değiştirme" arzusunda olan öğrencilerin yetiştirilmesini ister görünmektedir. Hiç kuşkusuz gazetecilik/iletişim eğitiminin Türkiye'de son 50 yıldır belirli bir işlev gördüğü ortadadır. Eğitim ne kadar işlevsel olursa olsun, medya sektöründeki verimliliği tartışma götürmektedir. Bu durum sektörün kendisinden

kaynaklandığından, çalışanlarının eğitilmiş olmasını benimsemekle birlikte, insan kaynakları politikası bulunmadığından, iletişim fakülteleri ile işbirliğine yanaşmamakta, çeşitli bahaneler ileri sürerek iletişim fakültelerini devre dışı bırakmak için yollar aramaktadır.

İletişim fakültelerinin yapması gereken ise, medya sektörünün karşısında sağlam durabilmektir. Verdikleri eğitimin ardında yatan nedenleri iyi bir şekilde tartışmalı, iletişim fakültelerinin neden, niçin kurulduklarına önem vermelidir. Profesyonelliğin önemini vurgulamalıdır. Giderek sayısı artan iletişim fakültesi yerine, nitelikli ve donanımlı kurumsallaşmış iletişim fakültelerinin öğrenci yetiştirmesine ön ayak olmalıdır. Yeni iletişim fakültelerinin açılmasına medya sektörü ile ilişkiler raya oturtuluncağa kadar son verilmesi belki en tutarlı yoldur.

İletişim fakülteleri lisans, yüksek lisans ve doktora derslerinin işlevsel olarak düzenlenmesini gözden kaçırmamalıdır. Aynı zamanda, iletişim fakülteleri yetiştirdiği insan gücünü donanımlı olarak yetiştirmeli, sektörün pazar/piyasa ilişkileri bağlamında ileri sürdüğü koşulları hiçbir zaman göz ardı etmemelidir. Yetiştirilen eğitici kadroların ise iletişim eğitimini sürdürme yönünden son gelişmeleri izleyen kişiler olarak yetişmelerini sağlamalıdır. Bu nedenle, eğitici eğitiminde niteliğe son derecede önem verilmelidir. Bilinmelidir ki, nitelikli eğitici eğitilen öğrencilerin nitelikli olarak yetişmelerini sağlayacaktır.

Son yıllarda gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinde iletişim fakültelerinin sayıca artış göstermesi, bu fakültele alan öğrenci sayısının giderek artması, özel iletişim eğitimi veren kurumların kurulması ve kuruluşların açılması üzerinde ise önemle düşünülmelidir. İstanbul'un iletişim eğitimindeki kent olarak konumu, sermaye/medya/eğitim değişkenleri bağlamında dikkate alınmalı, ne yapılmak ve neye varılmak istendiği dikkatle tartışılmalıdır. Özellikle, Türkiye'deki eğitim açısından bu durumun medya sektörü ile olan ilişkisi dikkatle değerlendirilmelidir. Hiç kuşkusuz, devletçe gerekli olan eğitim ve istihdam politikaları üretilerek, somut önlemler alınması ise büyük bir zorunluluktur. Yoksa, yeni iletişim fakülteleri kurmanın, yeni eğitim/öğretim programları açmanın faydadan çok zarar getireceği göz ardı edilmemeli, atılacak adımlar dikkatli olarak atılmalıdır. Genelde eğitim özelden iletişim eğitimi politikasına yön verebilmek için, amaçlar, hedefler, ilkeler iyi bir şekilde belirlenmelidir. İstihdam politikalarının üretilmesi yönünden medya ve eğitim kurumları arasında verimlilik ve işbirliğine gidilmelidir.

Çalışmaya yön veren ön kabuller ve kullanılan değişkenler ve değişkenler arasında ilişkiler itibarıyla yapılan nereden nereye geldik şeklindeki durum değerlendirmesi, Türkiye'de medya sektörü ile iletişim eğitimi veren kurumlar arasındaki ilişkilerin, özellikle 21. yüzyılda da pek parlak olmadığına işaret eder niteliktedir. İletişim eğitimi lisans düzeyinde kurumsallaşmakla birlikte lisansüstü düzeydeki eğitim kurumsallaşmamıştır. Eğitici eksikliği her düzeyde kendini göstermektedir. Medya sektörü içindeki parçalanmışlık giderek artarken, medyanın kendisini yönlendirecek insan kaynakları politikası bulunmamaktadır. İki tarafın da ciddi bir ikilem ve açmaz içinde olduğu açıktır.

İletişim fakültelerinin sayılarının çoğalması, daha çok sayıda öğrencinin eğitilmesini, mezun edilmesini beraberinde getirmektedir. İletişim eğitiminde ise, eğitimciler acı bir gerçek olarak kavramsal düzlemde gerçekliğin parçalanmasına tanıklık etmek durumunda kalmaktadırlar. Parçalanmanın kendini hergün daha açık ve seçik ortaya koyduğu medya sektörüne iletişim fakülteleri eleman yetiştirmeye çalışmaya devam etmektedirler. Yukarıda dile getirilmeye çalışılan öneriler ile ne ölçüde işlevsel olabilir sorusunun yanıtını bulabilmek gerçekten zordur. Bununla birlikte, yakın zaman süresi içinde suların durulmasını beklemek pek akla yatkın gelmemektedir.

NOTLAR

* Oya Tokgöz, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde 1969 yılından beri çalışmaktadır. Yapılan durum tespitlerinde, çalıştığı kurumdaki kendi gözlemlerinin ve otuz yılı aşkın eğitimin deneyiminin katkısı bulunduğunu söylemek yanlış olmaz.

** Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Öğretim Üyesi.

1- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nde, İktisat Fakültesi'nden Prof. Dr. Sabri Ülgener, Prof. Dr. Orhan Tuna, Prof. Dr. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Prof. Dr. Haluk Cillov yönetim görevleri üstlenirken, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nden Burhan Felek, Ahmet Emin Yalman, Cevat Fehmi Başkut, Ecvet Güresin, Abdi İpekçi, Enstitü'de ders vermişlerdir (Abadan-Unat, 1972:.68).

2- Bunlar arasında Beykent Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ndeki sinema-televizyon, Bilkent Üniversitesi'nde iletişim ve tasarım, Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi'ndeki sanat ve tasarım fakültelerindeki lisans programları sayılabilir. Meslek Yüksek Okullarındaki bölümler ve ilgili olan üniversitelerin adları için EK-1'e bakınız.

3- İstanbul Özel Gazetecilik Okulu ile İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü ders programları arasındaki benzeşme gerçekten dikkate değerdir. Bu durumun tartışması için (Altun, 1995, 105-106). Altun, derslerin tartışmasını Ayşe Belgin Işınbark'ın hazırladığı ve İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo ve Televizyon Bölümüne, 1989'da sunduğu "Türkiye'de Basın Yayın Yüksek Okullarındaki Eğitim" adını taşıyan yüksek lisans tezinden yararlanarak yapmaktadır. Verilen dersler için EK-2'ye bakınız.

4- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu'nda 1966-1967 yıllarında UNESCO aracılığı ile James B. Orrick Halkla İlişkiler, 1968-1970 yılları arasında Fransız Radyo ve Televizyonundan George Pitoeff Radyo ve Televizyon Programcılığı ve Haberciliği, Fulbright'ten Theodore Kruglak 1968-1969, 1969-1970 ders yıllarında Edward Arnow Haber Toplama ve Yazma derslerini vermişlerdir. Ayrıca, Mahmut Tali Öngören, Güner Sarıoğlu, Nejat Özön, Nihat Subaşı, Seyfettin Turan, Semih Tuğcu çeşitli dersleri üstlenmişlerdir.

5- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu'nun ilk ders programları 1965-1969 için bakınız (Abadan-Unat, 1972:74-75 ve Tokgöz, 1975:119-121)

6- Özel gazetecilik yüksek okullarının ilk mezunlarıyla yapılan çeşitli görüşmeler.

7- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu'nun ilk mezunları ile yapılan görüşmeler.

8- Özel gazetecilik yüksek okullarının mezunlarıyla yapılan çeşitli görüşmeler.

9- Oya Tokgöz'ün arşivinde bulunan çeşitli basın-yayın yüksek okullarınca hazırlanan raporlar ve 27-28 Mayıs 1988'de Eskişehir'de Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ile Anadolu Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenlediği "Basın-Yayın Eğitimi ve Sektörün Sorunları Sempozyumu" çoğaltması. Bu çoğaltma içinde Oya Tokgöz ve Korkmaz Alemdar'ın hazırladığı bildiriler temelde görülen sorunlar hakkındaki bazı noktalara işaret eder niteliktedir.

10- Oya Tokgöz'ün 1989-1992 arasında Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Müdürü ve Dekan Vekili iken yapılan program çalışmaları içinde seçmeli ders mantığının benimsenmesi, 1990 yılından itibaren yürürlüğe konulmuştur.

11- Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1993'ten sonra gerek lisans gerekse yüksek lisans/doktora düzeyinde getirilen anabilim dallarını esas alan ders programları başlatmış, bu programlara öğrenci almıştır.

12- 2001-2002 ders yılından itibaren birinci sınıfların her bölümünden başlamak üzere Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde yeni ders programları yürürlüğe konmuş bulunmaktadır.

13- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu asistanlarından Ünsal Oskay ABD’de Stanford Üniversitesine, Oya Tokgöz Boston Üniversitesine, Aysel Aziz İngiltere’de BBC’ye UNESCO bursu ile gönderilmişlerdir.

14- Milli Eğitim Bakanlığının verdiği burslarla gidenler arasında Fransa’ya Korkmaz Alemdar, Ertuğrul Özkök, Metin Kazancı, Raşit Kaya, Yazgülü Aldoğan, Metin İnceoğlu, ABD’ne İrfan Erdoğan, Mehmet Küçük Kurt bulunmaktadır.

15- Çeşitli üniversitelerde iletişim alanında yüksek lisans programlarının başlama yılları farklıdır. İstanbul ve Marmara 1983, Ankara 1986, Gazi 1984, Anadolu 1984 ve Ege 1986. Doktora programlarının devreye girmesi daha sonraki yıllarda olmuştur. Örneğin Ankara 1990, Anadolu 1991, Gazi 1996, İstanbul 1983, Ege 1992, Marmara 1983.

16- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde iletişim alanında doktora çalışması yapanlar arasında Uygur Kocabaşoğlu, Nilgün Abisel, Veysel Batmaz, Erol Mutlu, Murat Güvenir, Ahmet Tolungüç, Muharrem Varol, Aydın Uğur, Haluk Geray bulunmaktadır.

17- Üniversitelerin sosyal bilimler enstitüleri içindeki ilk başlattıkları programların adları farklıdır. Bazıları, iletişim bazıları ise gazetecilik, radyo-televizyon, halkla ilişkiler adını taşımaktadır. Bu ayrım 1993’ten itibaren fakültelerdeki bölümlerin anabilim dalına dönüşmesiyle birlikte benzer hale gelmiştir. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bu ayrımın dışında kalarak fakültedeki bölümlerin altına yerleştirilen anabilim dallarına göre yüksek lisans/doktora programlarını düzenlemiştir.

18- Burhan Felek, Hasan Refik Ertuğ, Cevat Fehmi Başkut’un gazetecilikle ilgili kitapları ile Cavit Orhan Tütengil’in gazetecilik üzerine yapmış olduğu çalışmalar sıralanabilir.

19- Nermin Abadan, Özer Ozankaya, Ruşen Keleş, Orhan Türkay’ın yaptıkları bilimsel çalışmalar sıralanabilir.

20- Ünsal Oskay, Oya Tokgöz, Aysel Aziz’in yapmış oldukları doktora tezleri ve diğer bilimsel çalışmalar. Fazla bilgi için: Oya Tokgöz “Türkiye’de İletişim Araştırması: Nereden Nereye?” *Medya ve Kültür*, Ankara 2001.

21- Korkmaz Alemdar, Raşit Kaya, Ertuğrul Özkök’ün yaptıkları çalışmalar. Fazla bilgi için: Oya Tokgöz “Türkiye’de İletişim Araştırması: Nereden Nereye?”, *Medya ve Kültür*, Ankara 2001.

22- Bu kitaplar Ünsal Oskay, Oya Tokgöz, Aysel Aziz, Metin Kazancı, Mahmut Tali Öngören, Nihat Subaşı, Güner Sarioğlu’nun hazırladıkları ders kitaplarıdır. Daha sonraları Erol Mutlu, Nilgün Abisel, Ahmet Tolungüç, Korkmaz Alemdar, İrfan Erdoğan, Ayşe İnal, Haluk Geray, Eser Köker, Metin İnceoğlu’nun çalışmaları bunlara eklenmiştir. Farklı üniversitelerin iletişim fakültelerince yayınlanan çalışmalar dışarda tutulmaktadır.

23- İletişim yazınına halen çoğaltmalar, yayınlanmış çeviriler, ders kitapları, derlemeler, çeşitli bilimsel çalışmalar girmiştir. Arandığında ders malzemesi vardır fakat hala çok yeterli değildir.

24- Yüksek Öğretim Kurulu’nun Ankara’daki arşivinde, 1987 yılından başlamak üzere iletişim alanında yapılmış bulunan yüksek lisans/doktora tezleri bulunmaktadır. Bu tezlerin adlarına ve danışmanların kim olduklarına internet ortamından ulaşmak mümkündür. Yapılmış bulunan tezleri özgün halde görebilmek için bu arşive başvurmak gerekmektedir.

25- Sormaca 2001 yılında İstanbul, Marmara, Galatasaray, Anadolu, Kocaeli, Ege, Konya, Fırat, Atatürk, Başkent, Bilgi üniversiteleri İletişim Fakültelerine gönderildi. Sormacaya verilen yanıtların tarihleri itibarıyla tamamlanan tez sayısında devamlı artış olduğu varsayılarak, tamamlanan tez

sayısının verilmesi yoluna gidilmemektedir. Aslında bazı üniversiteler tamamlanan tez sayılarını yıllar itibariyle sormacaya yanıtlarında bildirmişlerdir. Bildirilen tez sayıları dikkate alındığında, İstanbul ve Anadolu Üniversitelerinde tamamlanan yüksek lisans tez sayısı diğer üniversitelere göre daha fazladır.

26- 1988 yılından itibaren açılan ilk doçentlik sınavlarına ikinci dönem olan 1989'dan itibaren jüri üyesi olarak katıldım, hala da katılıyorum. İlk yıllarda Aysel Aziz'le benim yanında üçüncü jüri üyesi olarak ya bir mühendis ya da teknik alandan bir başka üye yer alırdı. Ancak 1990'lı yılların ilk yıllarından sonra jüriler üç kişiyle kurulabilirken, jüri üyesi olanlar arasında hobileri itibariyle iletişim olanların katılması sıkça rastlanır bir durumdur.

27- Meslek ile bilim adamlarını bir araya getiren ilk toplantıyı düzenleyen *Hürriyet Gazetesi*dir. 1982'den itibaren başlayan bu toplantılar 1987 yılı sonuna kadar sürmüş, toplantıların tutanakları *Hürriyet Gazetesi* tarafından yayınlanmıştır. EK-4'te yapılan toplantılar, tarihleri ve konuları yer almaktadır.

28- Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ndeki Sinema -Televizyon Okulu 1980'den itibaren başlayarak çeşitli bilimsel toplantıların yapılmasına ön ayak olmuştur. Bu toplantıların pek çoğuna bildiri ile katıldım fakat düzenleniş tarihlerini hatırlamam mümkün değil. Bu toplantıların bazılarının tutanaklarının daha sonraki yıllarda yayınlandığını sanıyorum.

29- Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu 1986'da "Basının Sorunları", 1987'de TODAİE'le birlikte "Halkla İlişkiler", 1988'de "Kamuoyu Araştırmaları Sempozyumunu" düzenlemiş bu sempozyumlarda sunulan bildirimleri ve tutanakları kitap halinde yayınlamıştır. 1990'da yapılan "Reklam Sempozyumu"na ait bildirimler yayınlanamamıştır.

30- İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi sektörle birlikte İstanbul'da Mart 2000 ve Mayıs 2001'de iki tane konferans düzenlemiştir. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi yine aynı yıllar içinde birisi ulusal, diğeri uluslararası nitelikli iki konferans gerçekleştirmiştir.

31- Ankara ve Gazi Üniversiteleri İletişim Fakülteleri 3-5 Mayıs 2000 tarihinde Ankara'da "1. Ulusal İletişim Sempozyumu"nu yapmışlardır. Bu sempozyuma Türkiye'deki çeşitli üniversitelerdeki iletişim fakültelerinden bildirimler sunulmuştur. Sempozyuma sunulan bildirimler 3 kitap-*Medya ve Kültür, Siyasal İletişim, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık* halinde 2001'de yayınlanmıştır.

32- Öğrencileri ödüllendirme fikri önce Sedat Simavi Vakfından gelmiştir. *Hürriyet Gazetesi* Aydın Doğan'a satılınca, Aydın Doğan Vakfı Genç İletişimciler ödülleri verilmeye başlanmıştır. Sedat Simavi Ödülleri ise Türkiye Gazeteciler Cemiyetince verilmektedir.

KAYNAKÇA

ABADAN-UNAT, Nermin, *Batı Avrupa ve Türkiye'de Basın Yayın Öğretimi*, Sevinç Matbaası, Ankara 1972.

ALTUN, Abdülrezzak, *Türkiye'de Gazetecilik ve Gazeteciler*, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara 1995.

AŞKUN, İnal Cem, "Türk Kültür ve Sanat Yaşamının Yeni Bir Kurumu: Sinema Televizyon Yüksek Okulu" *Kurgu*, Mart 1979, İTİA Basımevi, Eskişehir

AŞKUN, İnal Cem, "TÖEF'den İletişim Bilimleri Fakültesine", *Kurgu*, Sayı 3, Ekim 1980.

DAĞTAŞ, Erdal ve Serhat KAYMAZ, "Türkiye'de İletişim Eğitimi Üzerine Öneriler", *Kültür ve İletişim*, 1998 (2) Yaz, s. 94-110.

ERTUĞ, Refik Hasan, “Türkiye’de Gazetecilik Öğretiminin Bugünkü Hali”, *Basın Dünyası*, Yaz 1968, Sayı 4.

ERTUĞ, Refik Hasan, “Türkiye’de Gazetecilik Öğretimi Tarihi”, *Basın Dünyası*, Güz, 1970, Sayı 13.

FAİK BEDİİ, *Matbuat, Basın Derken: Medya*, 1 ve 2. ciltler, Doğan Kitap ve Yayıncılık, İstanbul 2001.

FELEK, Burhan, “Gazetecilik Enstitüsü ve Sorunları”, *Basın Dünyası*, Yaz 1971, Sayı 16.

FELEK, Burhan, “Kapanamaz”, *Milliyet*, 20 Mayıs 1971.

HAACKE, Wilmont, “Gazetecilik Enstitüsü ve Gelişme şartları”, *Yıllık*, Sayı 1, 1960.

İNAL, Ayşe, “Gazetecilik Eğitimi Üzerine”, *Ayna*, Kış 1993/Bahar 1994-2.

İNAL, Ayşe, *Haberi Anlamak*, İstanbul, Temuçin Yayınları, 1996.

İNUGÜR, Nuri, *Türk Basınında İz Bırakanlar*, İstanbul, 1988.

ALEMDAR, Korkmaz, “Cumhuriyet Döneminde Gazetecilik Eğitimi Konusunda İlk Girişimler”, *İletişim, AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Yayın Organı*, 1981.

MUTLU, Erol, “Kitle İletişim Kuramları ve Türkiye’de Basın-Yayın Eğitimi”, *Şevket Evliyagil’e Armağan*, Ankara 1991, s. 119-142.

MUTLU, Erol, “İletişim Çalışmalı Alanına Aykırı Bir Bakış: Bir Üst İletişim Olarak İletişim Çalışmaları”, *İLEF Yıllık*, 1994-1995, s. 165-180.

MUTLU, Erol, “Tartışma: İletişim Eğitimi”, *Kültür ve İletişim*, 1998(2) Yaz. s. 16-27.

MUTLU, Erol, “Türkiye’de İletişim Eğitimi: Kişisel Bir Tarih Denemesi”, *İletişim*, 2000/8, s. 234-259.

ÖZBEK, Meral, “İletişim Eğitimi Üzerine, İletişim Fakültesi” *Yıllık*, 92. 1992-1993, 1, s. 307-327.

TOKGÖZ, Oya, “Türkiye’de Mesleki Eğitim Yapan Okullarda Mesleki Eğitim ve Stajın Önemi”, 2. *Türk Basın Kurultayına Sunulacak Tebliğler*, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1975, s. 114-124.

TOPUZ, Hıfzı, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973.

TUNA, Orhan, “Enstitümüz ve Hizmetleri”, *Yıllık*, Sayı 1, 1960.

EKLER

EK-1 Türkiye Düzeyinde Mevcut Bulunan İletişim Eğitimi Veren Kuruluşlar (Bilgiler YÖK’ten temin edilmiştir)

A- Üniversiteler

Akdeniz, Anadolu, Ankara, Atatürk, Bahçeşehir, Başkent, Ege, Fırat, Galatasaray, Gazi, İstanbul, Bilgi, Kocaeli, Maltepe, Marmara, Selçuk, Yeditepe, Doğu Akdeniz, Lefke Avrupa, Uluslararası Kıbrıs, Yakın Doğu.

B- Meslek Yüksek Okulları

B1- Haberleşme Bölümleri

İzzet Baysal Üniversitesi Düzce Meslek Yüksek Okulu, Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksek Okulu, Atatürk Üniversitesi Erzincan Meslek Yüksek Okulu, Balıkesir Üniversitesi Balıkesir Meslek Yüksek Okulu, Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksek Okulu, Erciyes Üniversitesi Kayseri Meslek Yüksek Okulu, İstanbul Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Mustafa Kemal Üniversitesi Dörtüyl ve İskenderun Meslek Yüksek Okulları, Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Kırıkkale Üniversitesi Kırıkkale Meslek Yüksek Okulu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Amasya Meslek Yüksek Okulu, Trakya Üniversitesi Tekirdağ Meslek Yüksek Okulu, Karaelmas Üniversitesi Alaplı Meslek Yüksek Okulu, Mersin Üniversitesi Mersin Meslek Yüksek Okulu.

B2- Halkla İlişkiler Bölümleri

Çağ Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi Şebinkarahisar Meslek Yüksek Okulu, Onsekiz Mart Üniversitesi Gökçeada Meslek Yüksek Okulu, Harran Üniversitesi Şanlıurfa Meslek Yüksek Okulu, Kocaeli Üniversitesi Kandıra Meslek Yüksek Okulu, Sakarya Üniversitesi Sapanca Meslek Yüksek Okulu, Karadeniz Teknik Üniversitesi Ordu Meslek Yüksek Okulu, Fatih Üniversitesi Ankara Meslek Yüksek Okulu, İstanbul Kültür Üniversitesi İşletmecilik Meslek Yüksek Okulu, Trakya Üniversitesi Edirne Meslek Yüksek Okulu, Sakarya Üniversitesi Adapazarı Meslek Yüksek Okulu, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu.

B3- Radyo ve Televizyon Yayımcılığı

Kocatepe Üniversitesi Afyon Meslek Yüksek Okulu, Gaziantep Üniversitesi Gaziantep Meslek Yüksek Okulu, Kırıkkale Üniversitesi Kırıkkale Meslek Yüksek Okulu, Harran Üniversitesi Şanlıurfa Meslek Yüksek Okulu, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Meslek Yüksek Okulu, Muğla Üniversitesi Muğla Meslek Yüksek Okulu, Trakya Üniversitesi Edirne Meslek Yüksek Okulu, Niğde Üniversitesi Niğde Meslek Yüksek Okulu, Cumhuriyet Üniversitesi Sivas Meslek Yüksek Okulu.

B4- Fotoğrafçılık Bölümleri

Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Meslek Yüksek Okulu, Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale Meslek Yüksek Okulu, Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İzzet Uzunyol Meslek Yüksek Okulu.

EK-II

I- İstanbul Özel Gazetecilik Okulunda Okutulan Dersler (1948-1963)

Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe Kompozisyon, Gazetecilik Kompozisyonu, Sosyoloji, Psikoloji, Felsefe, Mantık, Tarih, Coğrafya, Ticaret Aritmetiği, Cebir, İstatistik, Finans, Ekonomi, Yabancı Dil, Stenografi, Mesleğe Hazırlık, Gazetecilik ve Tekniği, Gazete İdareciliği, Gazetecilik Semineri, Türk Matbuat Hukuku, Türk ve Dünya Basın Tarihi, Basın Tekniği ve Foto, Milli Savunma.

II- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsünün Ders Programında Yer Alan Bazı Dersler

Bu dersler İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin istediği doğrultuda hem teorik hem de uygulamalı meslek dersleri olarak iki yıl boyunca veriliyordu.

İktisat, Anayasa, Maliye, Hukuk, Coğrafya, Sosyoloji, Şehircilik, İstatistik, Sanat, Güncel Sorunlar, Yabancı Dil (seçmeli), Gazetecilik Tarihi, Gazetecilik Ahlakı, Basın Hukuku, Gazetecilikte Yazı Türleri ve Kompozisyon, Haber Toplama, Arşiv Dosyalama, Gazete Fotoğrafçılığı, Gazetecilik Uygulaması, Daktilo ve Stenografi.

Çok olumsuz bir tablo çizmiş olabilirim, teşekkürler.

e-kaynak:

[http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/k.i.b.m.p.%20kultur%20XVI/oya%20tokgoz.
htm](http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/k.i.b.m.p.%20kultur%20XVI/oya%20tokgoz.htm)